

REGNSKAPSKURS FOR FISKERE

Fiskeridirektoratets lærebok

3. opplag

Utarbeidet av

Y. BULL GJERTSEN

Overlærer

(Det handelsrettslige ved advokat

GERHARD M. VÅLAND)

Utgitt av

FISKERIDIREKTØREN

REGNSKAPSKURS FOR FISKERE

Fiskeridirektoratets lærebok

3. opplag

Utarbeidet av

Y. BULL GJERTSEN

Overlærer

(Det handelsrettslige ved advokat

GERHARD M. VÅLAND)

Utgitt av

FISKERIDIREKTØREN

FORFATTERENS FORORD.

Av de rapporter som i årenes løp er kommet inn til Fiskeridirektoratet fra lærere ved regnskapskursene for fiskere framgår at en del anser stoffmengden som for stor, andre foreslår en utvidelse eller også en utsjaltning av enkelte kapitler til fordel for andre og mer utførlige. Vanskeligheten har nettopp vært å tilfredsstille alle. De fleste synes å være enige om at førti timers undervisning er i knappeste laget. Til dette kan bemerkes at det var ikke meningen å gi en fullstendig undervisning i de fire fagene som her er sammenarbeidet til en slags helhet. — Meningen var: å få fiskerne til å interessere seg for det teoretiske regnskapsmessige grunnlag for deres yrke, og å organisere arbeidet med denne teorien i løpet av et bestemt begrenset antall timer (40), slik at de på dette grunnlag kunde arbeide videre på egen hånd i tilknytning til sin daglige praksis. Og jeg mener at hovedsaken er ikke minst at interessen vekkes. Vi lever i et samfunn hvis velbefinnende i høyeste grad avhenger av budsjettering og fornuftig økonomi, dette har ingen lov å se vekk fra, og nøyaktig det samme gjelder for den enkelte samfunnsborger.

Om næringsoppgaver og selvangivelser vil det alltid være formålstjenlig å få en likningsmann til å foredra orienterende.

Av flere lærerrapporter framgår ønskeligheten av å føre regnskap for hele perioder og hele år, og det er så. Spørsmålet blir bare hva en kan nå å komme gjennom. Her vilde sikkert en kortfattet lærebok til selvstudium være på sin plass.

Y. B. G.

FISKERIDIREKTORATETS FORORD.

1. opplag.

Dette hefte har i det vesentlige samme innhold som et stensilert undervisningshefte som har vært brukt ved de fleste regnskapskursene som hittil har vært holdt med støtte av det offentlige. Enkelte lag har brukt Y. Bull Gjertsens bok på nynorsk: «Rekneskapskurs for fiskarar», utgitt av fiskarlagene i Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane, men denne tok spesielt sikte på forholdene på Vestlandet. En har derfor funnet det hensiktsmessig å la trykke nærværende hefte.

Når en sender heftet ut omtrent i den form som det hadde tidligere, så er det av den grunn at en mener det enno en tid må høstes erfaringer, før en går til det skritt å fastsette en endelig plan for regnskapskursene.

Med sikte på nytt opplag er direktoratet takknemlig for å motta uttalelser fra interesserte.

Bergen i juli 1942.

I 2. og 3. opplag er det ikke foretatt noen forandringer.

Bergen i april 1943 og april 1944.

Materiell som trenges:

Dagbok (rubrikk), med minst 6 konti.

Kontobok (ikke rubrikk), med 4 konti.

Hovedbok (ikke rubrikk), med 4 konti.

Statusbok (uten konti).

Skjema I for selvangivelse.

Næringsoppgave.

Kladdpapir. Blanketter for vekselobligasjon, 4 vekslar, 5 sjekker, 2 anvisninger, 1 sluttseddel, 1 nota.

Kurset er delt i 40 «timer», som etter nærmere bestemmelse kan strekkes over 1, 2 eller 3 uker.

Pensum omfatter regnskapsføring i *Dagbok*, *Kontobok* (Ris-kontroll), *Hovedbok* (Månedsbok) og *Statusbok* (Årsbok), og skal foruten å være fiskeren til personlig nytte — danne grunnlag for selvangivelsen.

Videre omfatter pensum fiskeoppgjør, det viktigste om lov og rett og endelig utferdigelse av selvangivelsen (næringsoppgaver).

I *Dagbok* føres *minst* følgende 5 konti:

1. Kassakonto (for kontante inn- og utbetalinger).
2. Fiskedriftkonto (for inntekter og utgifter i forbindelse med fiskeridriften)
3. Gårdsdriftkonto.
4. Husholdskonto (for fiskeren og hans husstands private forbruk).
5. Kredittkonto (for alt vi kjøper og selger på kreditt).

OPPGAVER

1. *Sett opp status over følgende inventurfortegnelse:*
Hus med grunn: kr. 6.000,— (omsetningsverdi d. d.).
Pantegjeld: kr. 4.200,—.
26 fots fiskebåt med 5 hk. Rub.motor: kr. 1.200,—.
60 makrellgarn: kr. 1.720,—.
2 snurpebåter, tilsammen: kr. 500,—.
28 omfars storsildsnurpenot, 150 × 32 favner: kr. 500,—.
Diverse andre redskaper til fiske: kr. 320,—.
Gårdsregnskaper: kr. 660,—.
Innestående i banken: kr. 1.860,65.
Gjeld til 4 kreditorer: kr. 1.620,58 (if. kontobok).
Vekselobliasjon, restgjeld: kr. 2.200,—.
Til gode av 2 debitorer: kr. 436,50.
1 livspolise, skattbar verdi: kr. 830,—.
Diverse innbo og løvsøre, dags dato verdi: kr. 800,—.
Avskrivninger på aktiva, tilsammen: kr. 420,—. (if. spesifikasjon). (Ren formue blir kr. 6.387,57).
- 2 a. Sett opp en inventurliste over dine egne aktiva og passiva. (Du kan gjerne bare finne på noe).
- 2 b. Sett opp en fullt ferdig status over inventurlisten i oppg. 2 a.
3. *Skriv ut vekselobligasjon på følgende grunnlag:*
Utsteder: Du selv
Kausjonister (endossenter): Nils Lie, Arne Veaa, Christoffer Holm.
Bank: Frafjord Sparekasse.
Løpetid: 3 måneder
Beløp kr. 7.000,—.
Rente: 4½ prosent p. a. (Evtl. etterskuddsrente 5 prosent p. a.).
4. Vi åpner *Dagbok* med *kassabeholdning* kr. 156,60.
Vi åpner *Kontobok* med følgende debitorer og kreditorer:
Debitorer:
Frafjord Sparekasse, saldo pr. 1/1 19 kr. 1.660,58.
Torvald Bru, Innsund, saldo pr. 1/1 19 kr. 352,52.
Inge Bårdsen, Hereide, saldo, pr. 1/1 19 kr. 815,—.

Kreditorer:

Kjøpmann N. Torkilsen, her, saldo pr. 1/1 19 kr. 316,26.

Vilhelm Vea, Innsund, saldo pr. 1/1 19 kr. 1.300,—.

Vi åpner *Hovedbok* og fører inn kassabeholdning og debitorer og kreditorer.

I *Hovedbok* føres dessuten at vi har:

Et hus med grunn og jord til antatt verdi kr. 4.000,—, og med en pantegjeld på kr. 2.500,—.

Videre har vi diverse dyr og redskaper for gårdsbruket: kr. 1.200,—, og redskaper for fiskebruket: kr. 4.100,— (herav representerer kr. 1.300,— en skøyte vi nettopp har kjøpt av Vilhelm Vea, Innsund, og som vi enno ikke har betalt noe på).

5. Vi fører i *Dagbok* (og etterhvert inn i *Kontobok*):
- (og 6) 2/1 kjøper vi kontant varer til husholdet for kr. 16,85.
2/1 kjøper vi på kreditt hos N. Torkilsen en hakke og en spade for kr. 15,— .
4/1 selger vi fisk a konto til N. Torkilsen for kr. 33,80.
7/1 tar vi ut av Frafjord Sparekasse kr. 1.300,—, som vi betaler til Vilhelm Vea, Innsund.
10/1 betaler vi pantegjeldsrenter kr. 62,50, og etterskuddsrente kr. 2,38. Dessuten betaler vi med *anvisning* på Toralv Bru (anvisningen utstedes) kr. 300,— i avdrag på pantegjeld til Frafjord Sparekasse, som er panthaver i huset vårt.
13/1 selger vi poteter og smør for kr. 210,—kontant 13/1 kjøper vi til husholdet varer kontant for kr. 22,66.
14/1 selger vi på kreditt til Ole Næss en ku for kr. 420,—.
18/1 kjøper vi på kreditt hos Torkilsen husholdsvare for kr. 86,00 og en trillebør pr. kontant for kr. 25,—.
22/1 selger vi fisk a konto til Torkilsen for kr. 115,80 og kjøper div. agn a konto hos Torkilsen for kr. 12,80.
22/1 mottar vi kontant fra Inge Bårdsen kr. 415,—, som vi setter inn i banken.
27/1 kjøper vi en primusløkt for kr. 16,80 kontant.
30/1 betaler vi med *sjekk* på Frafjord Sparekasse (sjekken utstedes) så mye til Torkilsen at der blir stående igjen på konto kr. 150,— (130,46).

7. Vi avslutter og overfører i ny regning:

Dagbok og *Kontobok*, og fører dagboksummene for januar inn i *Hovedbok*.

- 8 a. Ola Eide hyrer Peder Eide med på hummerfiske. De har 150 teiner. Av disse skal Peder Eide holde 80 og Ola Eide 70. Ola Eide holder båt. Teiner og båt skal ha $\frac{1}{4}$ lott hver og Ola og Peder $\frac{1}{4}$ hver.

Fra brutto utbytte går utlegg til agn.

De fisker i sesongen for kr. 1.355,66.

Til agn gikk det med for kr. 64,50.

Hvor mye tjente hver på fisket?

8 b. Ola Eide hyrer Jonas Eide med på hummerfiske. De har 180 teiner, hvorav Jonas Eide skal holde 50.

Overenskomst:

Fra brutto overskudd regnes brenselolje, smørølje og agn.

Av resten går 12 % til motorbåten.

Deretter går 40 % på teinene og 60 % på mannskapet.

Ola Eide eier båten. De 60 % deler han og Jonas Eide likt.

De fisker i sesongen for kr. 1.892,50.

Til olje og agn er gått kr. 231,18.

Hva blir nettoutbyttet på hver?

(O. E. 1.060,29, J. E. 601,03).

9 a. Kontrakter:

Kontrakt er en *avtale* mellom to *parter*. Den kan gjelde kjøp (salg) eller leie.

For å kunne slutte en *rettsgyldig* avtale må en ha fylt 21 år, eller en må ikke være gjort umyndig. Er en av partene *tvunget* eller *narret* til å slutte en avtale, er avtalen ugyldig.

Teoretisk er en *munlig* avtale like rettsgyldig som den skriftlige, men det er tilrådelig aldri å benytte annet enn skriftlige avtaler (kontrakter). Det kan også i mange høve være bra med «vitterlighetsvitner». Disse skriver under på at partenes underskrifter er ekte.

Loven *krever* skriftlig kontrakt når det gjelder:

Ektepakt og testamente og alle avtaler som skal *tinglyses*. Skriftlig skal avtale være mellom husmann og husbonde, mellom svenn og mester og mellom sjømann og reder.

Varer som kan selges uten handelsbrev er:

Alle varer som en selv har laget. Produkter fra hagebruk og jordbruk i naturlig stand, ville bær og blomster, brensel, is, levende og slaktede dyr, ugarvete huder og skinn, vilt og fjærfe, fisk og fiskevarer, tillaget mat (unntatt hermetikk), egg, melk og fløte, natursmør, ost bakervarer, smørølje, bensin, salt, sjokolade, mineralvann, fyrstikker, såpe og skrivesaker.

Med tillatelse fra politiet kan en uten næringsbrev selge husflidsaker ved omførelse i egen kommune og i nabokommunene.

Ved omførselshandel menes salg fra torg, brygge, bod og fartøy.

Sluttseddel er en trykt kontrakt, avtale mellom kjøper og selger, slik at en på den bare har å skrive varens art, pris, betalingsvilkår og leveringstid. Den skrives ut i to eksemplarer, som begge undertegnes av både kjøper og selger eller av deres fullmektiger, f. eks. kjøpssjef, agent eller liknende. Bak på sluttseddelen pleier stå trykt de betingelser som begge har å rette seg etter. F. eks. «kontant», «pr. 30 dager» osv.

9 b. Skriv ut sluttseddel etter følgende oppgave:

Andreas Drage, Haugesund, selger 12. april 19 — til Olav Person Lykling, en motorbåt: Laster 120 hl, 8—10 hk., totaks motor, utstyrt med spill og siderull, i god stand. Pris kr. 1.250,—. Betalingsbetingelser: Halvparten kontant ved båtens overtakelse dags dato, resten den 12. juni s. å.

9 c. *Mål som bør kunnes:*

1 favn = 1,88 meter, 1 alen = 0,627 meter, 1 fot = 0,314 meter,
1 pund = $\frac{1}{2}$ kg, 1 mark = $\frac{1}{4}$ kg, 1 vekt fisk = 20 kg, 1 mål sild = 150 liter, 1 fisketønne = 116 liter, 1 skjeppe = 20 liter,
1 nautisk mil = 1852 meter, 1 geografisk mil = 7421 meter.

NB.: Sild noteres i kr. for tønna. Makrell noteres i kr. for tønna eller pr. 70 kg rund og pr. 92 kg. flekket. Saltfisk og tørrfisk noteres i kr. for 100 kg. 1 kvintal klippfisk er i Spania og Italia = 50 kg., i Portugal = 60 kg, på New Foundland = 50,8 kg. 1 kasse klippfisk er i Havana = 45 kg, i Brasil = 58 kg og i La Plata = 41 kg.

10 a. *Sett opp status over følgende oppgave:*

Kontanter kr. 160,55. Debitorer: Anders Haugen kr. 50. —, Ola Samuelsen kr. 64,—, Peter Greåker kr. 116,50. Gården gr. nr. 16, bruks nr. 123, kr. 8.000,—, tilgode i banken 864,45 kr., avling (forsikret for kr. 450,—) kr. 400,—, maskiner og redskaper til gårdsdrift kr. 640,50, buskap kr. 850,— (forsikret for kr. 900,—), løvsøre kr. 400,—, vekselobligasjonslån kr. 450,—. Kreditorer: Kjøpmann Leif Meling kr. 120,—. Pantegjeld på gården kr. 6.000,—. Ubetalt skatt for siste år kr. 110,50. Kausjonsansvar (føres *under* status) for Bertel Olavson kr. 400,— og for Per Brenna kr. 160,—. Veksel som skal betales av August Salthe pr. 20/1 neste år (fra d. d. 30/12) kr. 300,—. Skøyte kr. 2.500,—. Lettbåt kr. 110,—. Fiskeredskaper kr. 820,50. Trukket på kassakredit i N. N. bank for kr. 300,—.

Merk:

I dene statusoppgaven skal vi ikke «skrive av» noe, men ellers er følgende avskrivninger (pr. år av opprinnelig verdi) i sam- høve med Riksskattestyrets godkjente satser:

På seilskip og motorfartøy av tre 6—8 %.

På prammer, lektre og liknende 10—20 %.

På fjøs, stall og andre driftsbygninger av tre 3—5 %.

På fjøs, stall og andre driftsbygninger av stein 1—3 %.

På låve og andre driftsbygninger av tre 1—3 %.

På arbeidshester 8—10 %.

På jordbruksmaskiner med minst kr. 100 verdi 8—10 %.

På fiskefartøyer og båter uten motor 5—8 %.

På motorbåter 8—10 %.

På landnotbruk 10—20 %.

På snurpenøter 15—20 %.

På torskegarn, seigarn, makrellgarn 20—30 %.

På drivgarn 30—35 %.

10 b. *Regn ut:*

Når 1 kg. poteter svarer til 1½ liter, hvor mye veier da 3,6 hl (hektoliter)?

Regn ut:

Hvor mange lass er 9 tonn høy (1 tonn å 1000 kg), når det går 700 kg. på lasset?

11 a. *Skriv ut en ratte, en veksle, etter denne oppgaven:*

(Se 11 b).

Du er selv utsteder (trassent).

Trassaten (han som skal betale) heter O. Tjessem og bor i Bergen.

Du skal selv ha pengene (du er da «remittent»).

Beløp: kr: 465,—.

Løpetid: 3 — tre — måneder.

Utstedelsesdag: Dags dato (dagen i dag).

«Med eller uten avis».

Ingen valutaklausul.

La O. Tjessem akseptere vekselen.

Diskonter den så i «Fiskeribanken A.s, Ålesund».

11 b. *Veksler:*

Har den som skylder penger ikke kontanter, kan han — når *kreditor* er enig i det — betale med en veksle isteden. Den mest alminnelige løpetid er 3 — tre — måneder, men er *debitor* ikke sikker på å klare innløsningen på forfallsdag, bør han på forhånd avtale med kreditor om fornyelse. Det er nokså alminnelig at vekslelene blir fornyet ved forfall med 10 % avdrag av det opprinnelige beløp — og så med ny veksle for restbeløpet. Blir en forfallen veksle hverken innfridd eller fornyet helt eller delvis, går den til «*protest*». Og å la en veksle gå til protest skal en passe seg for. Der kan komme mange ubehageligheter ut av det.

Vekselen vi skrev ut i 10 a kalles en «*veksle til egen ordre*». Skal utstederen ikke selv ha pengene (men en tredjemann), kalles vekselen en «*alminnelig ratte*». Og skal utstederen selv betale vekselen, kaller vi den «*egenveksle*» eller «*solaveksle*».

Å overdra en veksle videre ved å skrive på baksiden av vekselen, kalles å «*endossere*». Og selve det vi skriver, kalles «*endossement*».

Skriver vekseleieren bare navnet sitt under et åpent rom på vekselens bakside, snakker vi om «*blankoendossement*». Andre endossementer kalles «*fullstendig endossement*» og «*prokuraendossement*».

En veksle kan betales ved forevisning, og kalles da «*siktveksle*». Eller så og så lang tid etter forevisning. Da kalles den «*etter-siktveksle*» (a viso veksle).

12 a. *Gjør opp høsttur november:*

Oppgjør fra Standard: kr. 2.588,05.

Oppgjør fra U. S. F.: kr. 94,30.

Utgifter: Gavlbåt: 8 uker à kr. 40,—, parafin: kr. 575,—, landslott: kr. 80,47.

Av nettoutbyttet går 40 % til mannskapet (10 mann).

Felleskost: kr. 578,96 — 60 % av netto fiske til nota.

Fra forrige tur (Gudvangen) er der overskudd — rest: kr. 65,70.

Oppgjør for gavlbåten 10/11:

8 ukers tur à kr. 40,—. Herfra går utbetalt lønn til Håkon Levarskjær: kr. 30,— og tank, maling, bolter etc.: kr. 48,11. Hvor mye får hver mann utbetalt i kontanter? Håkon Levarskjær og Edward og Joh. Landsnes hører med til de ti mann. Edward og Joh. Landsnes eier gavlbåten sammen og de plikter å betale lønn til Håkon Levarskjær, foruten tank og maling og bolter etc.

12 b. A, B, C og D kjøper sammen et sjøhus. A er med for $\frac{2}{15}$, B for $\frac{5}{15}$, C for $\frac{5}{15}$ og D for resten. Og denne resten er kr. 3.768,50, Regn ut kjøpesummen og finn hvor meget hver av de fire har satt inn på kjøpet.

De selger sjøhuset igjen for kr. 21.000,—.

Hvor mange prosent (av utlegget sitt) har de tjent på handelen og hvor stor er fortjenesten tilsammen for alle fire?

13. *Før i Dagbok og Kontobok:*

og Kassabeholdning fra juli: kr. 416,33.

14. August 1.	Solgt pr. kontant til Sømme, fisk for	kr. 33,16
3.	Solgt på kreditt til Sømme, fisk for	84,60
3.	Vi setter inn i banken	300,—
4.	Kjøpt på kreditt hos Sømme, varer for	11,86
5.	Vi sender pr. kontant til Peder Nesheim, Stavanger, jordbruksvarer (føres ikke i Kassa foreløpig, men over konto)	120,85
5.	Vi betaler frakt av partiet (Gårdsdriftkonto debet)	4,65
6.	Vi mottar fra Nesheim kontant	120,85
8.	Solgt fisk og hummer kontant for	182,20
10.	Solgt jordbruksvarer til Nesheim pr. 3 mdr. »	400,—
11.	Mottatt Nesheims aksept pr. 3 mdr. for	400,—
11.	Vi diskonterer (selger) Nesheims aksept kontant, men betaler i diskonto og stempel »	6,25
14.	Solgt poteter og grønnsaker på kreditt til Sømme for	42,50
	og selv får vi husholdningsvarer hos Sømme for	16,63
17.	Vi betaler kontant diverse reparasjoner på gårdsredskap	31,—
22.	Solgt fisk kontant til Sømme for	160,—

22. Satt inn i banken »	500,—
24. Solgt på kreditt til Sømme fisk etc »	92,30
27. Kjøpt <i>a konto</i> hos Sømme, kunstgjødning . . »	60.—
31. Nesheims og derpå Sømmes konto avsluttes og eventuell saldo oppgjøres kontant. Den kontante ut- eller innbetaling føres i Dagbok, som så summeres. Hva hadde vi foretatt oss med disse summene i en fortløpende bokførsel? Hvor stor er kassabeholdningen pr. 31. august.	
- Nesheims og Sømmes balanser føres over i ny regning (og kalles «saldo»).

15 a. *Regn ut:*

A eier $\frac{1}{3}$ i et bruk, B $\frac{1}{4}$ og C resten. Et år er den fortjenesten som faller på C, kr. 2.750,—. Hvor mye får da A og hvor mye får B?

15 b. *Regn ut:*

Etter et havari betaler forsikringsselskapet tilsammen kr. 3.076,26 til rederen for skade på fartøy og last. Hvor mye av dette beløp faller på fartøyet og hvor mye på lasten, når fartøyet var forsikret for kr. 25.350,— og lasten for kr. 15,600,—. Erstatningen skal deles i forhold til trygdesummene.

16 a. Selger vi varer eller annet til en mann og vi skal ha pengene straks, skriver vi gjerne ut en kvittert *regning*, med spesifisering av det han skal betale for. Dessuten tjener regningen som kvittering for at kjøperen har levert pengene fra seg.

På samme måte kan det hende *vi* krever kvittert regning (eller alminnelig *kvittering*) når vi betaler et beløp, for at vi senere skal ha skriftlig bevis for at pengene er betalt.

Skal vi først senere ha betaling for en solgt ting, sender vi med *nota* eller *faktura*. *Nota* og *faktura* er det samme.

16 b. Vi skriver nå ut *kvittering* etter følgende oppgave.

Vi (du selv) har mottatt av Harald Monsen for utført arbeid: kr. 16,50. Dags dato.

16 c. Så skriver vi ut *nota* etter oppgave:

Solgt til Leif Levarskjær femten hummerteiner à kr. 12,— pr. stykk. Pengene skal betales 1 måned fra dags dato. (Husk at en *nota* eller en *faktura* må aldri *underskrives*).

16 d. Skriv ut (1 måned senere enn ovenstående *nota*) *regning* til Leif Levarskjær.

17 a. Poster i Dagbok:

Kassabeholdning fra forrige måned er kr. 200.—.

1/4 kjøper vi mot 3 måneders aksept varer av B. L. for kr. 320.—.

3/4 selger vi mot kjøperens aksept varer til O. M. for kr. 280.—.

3/4 kjøper vi et utmarkstykke av H. L. for kr. 1.520.—.

3/4 selger vi en brukt varebil til B. I. for kr. 800.—,

og får av B. I. en del redskaper til verdi kr. 600.—, foruten en sjekk på restbeløpet, som vi setter inn i banken på vår konto.

9/4 selger vi hummer kontant: 120 kg. à kr. 2,40.

9/4 kjøper vi materialer til hummerteiner for kr. 150.—,

og får beløpet skrevet på konto hos B. I. (selgeren).

12/4 kjøper vi husholdningsvarer på bok hos B. I. for kr. 36,30.

17/4 selger vi 8 grisunger à kr. 12,— pr. kontant.

28/4 kjøper vi en trillebør på kreditt hos B. I. for kr. 20,—.

17 b. Regn ut:

A, B og C kjøper et fartøy sammen. A betaler kr. 7.000,—,

B kr. 1.000,— og C kr. 500,—. Ett år senere selger de fartøyet for kr. 6.800,—. Hvor mye har da A, B og C tapt hver?

18. La oss gi svar på disse spørsmålene:

1. Hva er en veksel? — 2. Hva er en egenveksel? — 3. Hva mener vi med en aksept? — 4. Hva vil det si å endossere en veksel? — 5. Hva er en veksel til egen ordre? — 6. Hva vil det si at der blir opptatt vekselprotest? — 7. Hvordan foregår en veksel-fornylse? — 8. Hva er en nota? — 9. Hva er en faktura? — 10. Hva er en regning? — 11. Hva er en sluttseddel? — 12. Hva vil det si at vi kjøper en ting kontant pr. 30 dager? — 13. Hva er forskjellen på fob. og cif. og franco? — 14. Hva er en kontrakt? — 15. Må kontrakter være skriftlige? — 16. Hva betyr myndig og umyndig og mindreårig? — 17. Hva er «make-bytte»? — 18. Nevn noen varer som ikke krever handelsbrev. — 19. c/o på baksiden av konvolutten, hva betyr det? — 20. Hva er forskjellen på kjøpekontrakt og skjøte på fast eiendom? — 21. Hva er «håndpenger»? — 22. Hva mener vi med pantegjeld? — 23. Hvilke fartøyer er registreringspliktige? — 24. Hvem fører skipsregistret? — 25. Hva betyr solidarisk ansvar? — 26. Når debitor betaler avdrag på et gjeldsbrev, hva må han da sørge for? — 27. Hvor mange parter (og hvem) har interesse av at vi fører en nøyaktig og pålitelig bokføring? — 28. Hvilke to hovedoppgaver fyller bokføringen? — 29. Hva er en status og hvem skal den undertegnes av? — 30. Hvordan er systemet i dobbel bokføring?

19 a. Kjøpekontrakt. Eksempel:

Peder Ås og Lars Holm har i dag sluttet følgende avtale:

Peder Ås selger til Lars Holm sin eiendom «Haugen», gr. nr (gårdsnummer) 3, br. nr. (bruksnummer) 14, av skyld 1 mark og 20 øre i Skudesnes herred.

Kjøpesummen er kr. 15000,—, femtentusen kroner, og blir å avgjøre således:

1. Kjøperen overtar pantegjelden på gården til Skudenes Privatbank, kr. 9.000,—.
2. Når denne kontrakt underskrives, erlegger han kr. 1.000,— i kontanter.
3. Restsummen, kr. 5.000,—, blir å betale 1. april 19—, mot utferdigelse av skjøte, fritt for andre heftelser enn det pantehefte på kr. 9.000,— som er nevnt ovenfor.

Selgeren forflytter og rydder gården til 1. april 19—, slik at kjøperen samme dag kan overta den.

Fra 1. april 19— står kjøperen ansvarlig for skatter og avgifter på gården, og for påløpende renter på pantegjelden.

Av andre utgifter ved overdragelsen bærer selger og kjøper hver sin halvpart.

Denne kontrakt er skrevet ut i 2 eksemplarer, og kjøper og selger beholder hver sitt.

Skudeneshavn, 14. november 19—.

Peder Ås.

Lars Holm.

Jeg samtykker i salget:

Skudeneshavn, 14. november 19—.

Anna Ås (Peder Ås's hustru).

19 b. At Anna Ås skriver under er nødvendig når Peder og Anna Ås har sameie.

Stempelavgift må betales til staten senest innen 1 — en — måned etter at kjøpekontrakten er undertegnet. Stempelavgiften er omkring 1 % av kjøpesummen. I kontrakten ovenfor blir den kr. 150,—.

Når Lars Holm den 1. april betaler de siste 5.000,— kroner får han skjøte. Det ser slik ut:

19 c. *Skjøte:*

I overensstemmelse med kjøpekontrakt av 14. november 19— avhender og skjøter jeg til Lars Holm min gård «Haugen», gr. nr. 3, br. nr. 14, av skyld 1 mark og 20 øre i Skudenes herred. Kjøpesummen, kr. 15.000,—, femtentusen kroner, er utgreid etter avtale.

Skudeneshavn, 1. april 19—.

Peder Ås.

Jeg er enig i overdragelsen:

Skudeneshavn, 1. april 19—.

Anna Ås.

19 d. Lars Holm behøver ikke skrive under på skjøtet, men vil han trygge eiendomsretten sin, må han *tinglyse* skjøtet. Han henvender seg da til sorenskriveren, og så blir det ført inn i pantregistret at no er det Lars Holm som eier «Haugen».

Hver eneste eiendom har sin egen side i pantregistret, og hvem som vil kan undersøke der om han vil ha greie på pantegjeld eller andre heftelser.

Hvis Lars Holm ikke tinglyser skjøtet sitt, er det fare for at han kan miste eiendommen. Om Peder Ås går konkurs, eller han bedragerisk selger eiendommen til en annen. Ås kan også finne på å oppta ytterligere lån på gården. Men er skjøtet tinglyst, er han trygget mot alt dette.

Tinglysning koster minst kr. 2,—. Er kjøpesummen kr. 15.000,— for eksempel, koster tinglysning kr. 26,—.

Har kjøpekontrakten fått stempel, trenger en ikke dessuten stemple skjøtet. Men det hender at en ikke bruker kjøpekontrakt, men skriver ut skjøtet straks, da må skjøtet stemples.

19 e. For overdragelse av registreringspliktige skip gjelder det samme som for fast eiendom. Her føres skjøtet inn i skipsregistret, som har en side for hvert registreringspliktig skrog.

Alle dampskip og motorskip med en bruttotonnasje på minst 25 reg.tonn er registreringspliktige, og alle seilskip på minst 50 reg.tonn.

For mindre skip gjelder samme lov og rett som for løvsøre.

20 a. *Sjekk* er en slags tratte på den bank utstederen har penger (eller kassakredit) i. Og sjekken er underkastet sine lovbestemmelser.

Innen 20 — tyve — dager etter utstedelsen skal den forevises til betaling, men selvom den er datert med en dato som ennå ikke er kommet, plikter banken å innløse den ved forevisning.

Blir sjekken ikke innfridd, kan den «protesteres» i likhet med vekselen.

Skriver vi ut en sjekk uten å ha dekning for den i banken, kan vi straffes med bøter eller med fengsel inntil 3 måneder.

20 b. Skriv ut sjekk på kr. 150,—. Det er Ivar Jacobsen som skal ha pengene. Det er «Sparebanken» du har penger i og som du trekker sjekken på.

20 c. I frakt og omkostninger for 3 forskjellige varer som veier henholdsvis 7000, 5120 og 3700 kg, betales kr. 1.898,40, som skal deles på de tre vareslagene etter vekt. Regn ut hvor stort beløp faller på hver vare.

20 d. *Regn ut:*

Hva koster 8 tønner sild som veier brutto 920 kg. når tara er 35 kg pr. tønne og nettoveken skal betales med kr. 0,60 pr. kg.

21 a. *Sett opp status etter følgende inventurliste:*

Kontanter i Kassa kr. 41,16. I banken kr. 718,38. Gården (skatte-takst) kr. 21.000,—. Pantegjeld kr. 10.000,— på første prioritet, og kr. 4.500,— på annen prioritet.

Kreditorer er: Knut Bårdsen kr. 316,60, Knut Hauge kr. 1.000,—
og Olav Antonsen kr. 800,—.

Debitorer er: Palle Øvergård kr. 1.920,—, Ivar Halvorsen kr. 420,—,
1 obligasjon i Hetland kommune kr. 500,—. Obligasjonsrente
tilgode kr. 21,50. Redskaper og maskiner kr. 1.416,—. Av-
skrivning på redskaper og maskiner 5 %. Til gode husleie av
Otto Brun kr. 115,—. Avskrivning på uthus 3 %. Inventar
kr. 4.200 avskrivning på inventar 10 %. En vekselobligasjon:
rest kr. 2.400,—. Skyldig rente kr. 315,—. Veksel kr. 1.911,50.
Aksept kr. 400.—.

21 b. Det går med kr. 1.380,— for kosten til 25 manns besetning i
30 dager. Hvor lang tid kan vi klare det med kr. 2.767,36
til 32 mann? (47 dg.).

21 c. Den 25. januar diskonterer vi i banken en veksel på kr. 3.705,70
pr. 10/3 à 4½ % p. a. Stempel kr. 2,—. Hvor mye får vi
utbetalt?

22 a. Som vi vet har vi i Dagbok (og følgelig i Hovedbok) bare 6 konti,
hvorav en konto heter Gårdsdriftskonto. Men no kan det jo
hende at vi gjerne vil se spesielt regnskap, for eksempel for en
ku vi kjøper. Da er det ingenting i veien for at vi fører på
vanlig måte i Dagbok: Kua på Beholdningskonto og melk og
smør etc. på Gårdsdriftskonto, men samtidig kan vi i *Konto-*
boken opprette en egen konto som vi kan kalle «Konto for
Svartkolla» el. l. Og hvergang vi fører noe i Dagbok som
angår den kua, fører vi «a jour» (a sjur) som vi sier — inn i
Kontoboka.

La oss ta et eksempel: (her *bare* direkte på konto).

Vi kjøper en ku for kr. 500,—. «Svartkolla».

Den kua har vi i 10 måneder og kjøper i denne tiden i alt 2½ tonn
høy à kr. 5,— pr. 100 kg, og 4 sekker mel à kr. 7,50. Andre
utgifter har vært kr. 16,35.

Gjennomsnittlig har Svartkolla melket $6\frac{2}{7}$ liter à kr. 0,20 pr. dag
i disse 300 dagene. Av gjødsel har vi fått 20 lass, som vi har
solgt for kr. 1,50 pr. lass. Og så har Svartkolla fått en kalv,
som vi har solgt for kr. 20,—.

Vi selger Svartkolla for kr. 420,—.

Hvor mye har vi tapt eller tjent på Svartkolla?

Før alt på konto og balanser kontoen.

22 b. På samme måte kan vi opprette egen konto for et potetstykke
om vi vil se eget regnskap for det — eller for det hummer-
fiske som en av sønnene i huset driver — eller for kaninene
eller for en høneflokk. Vi trenger derfor ikke opprette flere
konti i Dagboka.

23 a. *Anvisning* er en skriftlig oppfordring fra A til B om å utbetale et beløp til C. Anvisningen er ikke underkastet sjekklovens eller veksellovens bestemmelser.

23 b. Du har penger (kr. 300,—) til gode av Bjørn Viste, men skylder Oskar Andersson kr. 180,—.

Skriv ut anvisning på Bjørn Viste, o/ (ordre) Oskar Andersson. Dags dato.

23 c. *Vekselobligasjon* er et lånepapir med lettere regler for inndrivelse enn vanlig for pengefordringer.

Erik Moe akter å låne kr. 7.000,— i Sparebanken mot en 4 måneders vekselobligasjon. Som endosenter (kausjonister) skaffer han B, C og D. Vekselobligasjonen skrives ut. Erik Moe går bort i Sparebanken og får utbetalt kr. 7.000,—, men må betale forskuddsrente (diskonto) av kr. 7.000,— i de 4 kommende måneder. Det blir etter 5 % p. å. kr. 116,67. Dessuten må han betale stempel (siden beløpet er høyere enn det stempelefrie beløp: kr. 5.000,—) og etter $\frac{1}{2}$ promille blir det kr. 3,50. Tilsammen kr. 120,17. Med andre ord: Erik Moe får utbetalt i banken kr. 7.000,— minus 120,17 kr., som blir kr. 6.879,83. Mens han altså skylder banken kr. 7.000,—.

23 d. *Ved forfall* 4 måneder senere skriver han ut nytt papir. Denne gang på kr. 6.300,— (7.000,— ÷ 10 %). Han får igjen B, C og D til å «skrive på», og går i banken med oppgjøret. Han *betaler til banken* kr. 700,— pluss 5 % diskonto i 4 nye måneder av kr. 6.300,—, pluss stempel kr. 3,50 ($\frac{1}{2}$ ‰ av kr. 6.300,— forhøyet til det nærmeste tusen). Tilsammen betaler han kr. 808,50. Samtidig leverer han til banken det nye papiret (vekselobl. på kr. 6.300,—) og får det gamle papiret (på kr. 7.000,—) utlevert i kvittert stand.

På samme måte skriver han ved hver fornyelse ut nytt papir, og betaler hver gang avdrag og renter og eventuelt stempel. (Men så snart vekselobligasjonsgjelden kommer ned i kr. 5.000,— eller mindre, faller stemplingen vekk).

23 e. *Kommer Erik Moe for sent* med avdrag og renter, beregner banken etterskuddsrente. Den ligger som regel $\frac{1}{2}$ % høyere enn diskontoen. Den kan beregnes enten av vekselobligasjonsrestgjelden pr. siste termindag i tiden fra termindag til betalingsdag. *I det tilfelle forandres termindagene.* I stedet for hittil å være for eksempel $\frac{3}{4}$ og $\frac{3}{8}$ og $\frac{3}{12}$ blir de heretter $\frac{11}{4}$ $\frac{11}{8}$ og $\frac{11}{12}$.

Eller etterskuddsrenten beregnes *av det for sent innbetalte beløp* (av avdrag + renter og stempel) i samme antall dager som ovenfor. *Men da beholdes de gamle termindagene.* Praksis er her forskjellig. Det kommer an på hva debitor og banken blir enige om.

23 f. *Banken kan inndrive hele vekselobligasjonsgjelden før forfall* hvis debitor går konkurs eller hvis en av kausjonistene går konkurs eller flytter til utlandet eller dør. Hvis debitor da ikke kan skaffe en ny kausjonist (endossent) som banken godkjenner.

24. *Før i kontobok og Dagbok:*

Kassabeholdning fra forrige måned (mars) er kr. 619,—. I banken har vi stående kr. 1.315,25 (som ikke føres i Dagbok, men direkte i Kontobok. I Dagbok fører vi transaksjoner med banken over Kredittkonto).

3/4 selger vi varer fra gårdsdriften pr. 3 måneder til O. Dahl for kr. 220,—.

4/4 får vi Dahls aksept (o/egen) for beløpet.

4/4 Vi diskonterer Dahls aksept i banken og får beløpet utbetalt minus 5 % p. a. rente og minus kr. 0,20 i stempel.

11/4 kjøper vi diverse redskaper for kr. 53,40, som vi utsteder sjekk for. (Av beløpet gjelder kr. 20,— for redskap til fisket).

22/4 kjøper vi av Dahl på kreditt husholdsvarer, kr. 33,—.

27/4 selger vi til Dahl på kreditt, hummer for kr. 68,40.

Avslutt Dahls konto i Kontoboka og overfør balansen i ny regning (som «saldo»).

25. *Oppg. om torsk- og seigarnsfiske:*

Peder Dale, eier og fører av motorkutter «Von», hyrer mannskap til torske- og seifiske på følgende vilkår:

Fellesutgifter:

Fra fangstbrutto går brenselolje, smørølje og kaipenger. Av resten går 15 % til kutteren. Nettoen deles så likt mellom redskap og mannskap.

Utstyret er 60 torskegarn med tilbehør og 60 seigarn. Hver garn-eier bærer sitt eget redskap.

Kokken har 30 kroner uka og gratis felleskost. Kostutgiften deles likt på det øvrige mannskap. Foruten kokken er der 6 — seks — mann.

Redskapshold:

1. Føreren Peder Dale holder 25 torskegarn og 30 seigarn.
2. Jonas Dale holder 18 torskegarn og 10 seigarn.
3. Johan Krog holder 6 torskegarn og 6 seigarn.
4. Edvin Jørgensen holder 4 torskegarn og 2 seigarn.
5. Peder Karlsen holder 7 torskegarn og 12 seigarn.
6. Johan Eng har ikke garn.

Dette fisket gir brutto av torskefisket kr. 1.168,— og av seifisket kr. 2.435,—.

Til olje og kaiavgifter gikk det med kr. 106,50 og til felleskost kr. 208,90.

Fisket varte 7 uker.

Hvor mye får hver utbetalt.

26 a. *Krav og gjeldsbrev.*

Hvis Ås skylder Holm 1.000,— kr., sier vi at Holm har *krav* på Ås. Det *må* ikke være skriftlig, men det *bør* være det. Der *bør* foreligge et *gjeldsbrev*, som kan se slik ut:

Gjeldsbrev.

Undertegnede Peder Ås erkjenner herved at jeg skylder Lars Holm kr. 1.000,—, ett tusen kroner. Beløpet kan sies opp til betaling med 3 — tre — måneders varsel, og jeg svarer 5 % årlig rente. Rente betales den 20. august årlig, første gang den 20. august 1939. Betales ikke forfallen gjeld ved forfall, kan den inndrives uten søksmål.

Stavanger, den 20. august 1938.

Peder Ås.

Peder Ås's underskrift bekreftes riktig:

D..u. s. (dato som ovenfor).

Anders Larsen.

Lensmann (eller liknende).

26. b. Det er flere fordeler ved å ha gjeldsbrev for et krav:

Gjeldsbrevet er bevis for kravet.

Gjeldsbrevet kan overdras (endosseres).

Det går kvikkere å inndrive gjelden i et gjeldsbrev enn andre slags krav — hvis det står uttrykkelig (som ovenfor) at det eventuelt kan inndrives uten søksmål. Debtors underskrift må være bekreftet av lensmann eller forliksmann eller sakfører.

Kreditor kan da straks kreve tvangsfullbyrdelse hos lensmannen og trenger ikke først gå til forliksrådet eller domstolene.

Er der flere debitorer for samme sum, kan ansvaret deres være forskjellige.

Eks.: Ås, Holm og Berg skylder kr. 3.000,— til Dal.

Av dette kan de tre skylde kr. 1.000,— hver. Da sier vi at ansvaret er *pro rata* (eller pro kvota). Kan da Ås ikke betale, får Dal bare kr. 2.000,—, siden Holm og Berg ikke har ansvar for mer enn sin egen part.

Men ansvaret kan også være *solidarisk*. Det betyr at Dal kan kreve sine 3.000,— av hvem han vil av de tre debitorer. Men selvsagt skal han ikke ha mer enn kr. 3.000,— tilsammen. Får han derfor kr. 3.000,— av Holm, kan Holm på sin side kreve kr. 1.000,— av hver av de to andre. Er ansvaret solidarisk, er kreditor trygg, selv om bare en av debitorene har penger. Er der flere kausjonister, har de etter norsk rett vanlig samansvar, hvis der ikke uttrykkelig er nevnt annet.

Som regel pleier kreditor kreve rente av tilgodehavendet sitt. Men dette er ikke selvfølgelig. Det må uttrykkelig være nevnt, hvis det da ikke gjelder verdien for varer eller vekslar etc., som loven har sine bestemmelser for.

Blir et gjeldsbrev transportert (endossert), får den nye eieren de samme rettighetene som endossenten hadde.

Betaler debitor et avdrag på gjelden sin, må han sørge for at dette avdraget blir skrevet av *på selve gjeldsbrevet*. Og at han *dessuten får løs kvittering*. Ellers kan han risikere å måtte betale to ganger. Atså: Ingen har plikt til å betale av på et gjeldsbrev hvis han ikke får kvittering på selve gjeldsbrevet!

Som regel må endossenten gi «*skadesløs overdragelse*», det vil si at han borger for at det beløpet gjeldsbrevet lyder på, blir betalt. Han skriver da på gjeldsbrevet (f. eks.):

«Overdras skadesløst til Per Berg».

Lars Holm.

Når vi overdrar en veksel eller en vekselobligasjon, går vi dermed samtidig god for at trassaten kan betale — eller for at pengene blir betalt. Et alminnelig gjeldsbrev tar vi ikke ansvaret for, hvis vi ikke med rene ord gir skadesløs overdragelse.

27. Opprett konti (i Kontoboka) for: Kjøpmann Th. Dahle, Mathias og Lie og Bjørn Åkra.

28. *Og før i Dagbok og (a jour) i Kontobok:*

1/11 Kontanter i Kassa kr. 536,48.

Vi kjøper til husholdet varer kontant for kr. 4,36 hos kjøpmann Dahle. Dahle viser oss at vi i hans bøker står debitert for kr. 16,85, som vi godkjenner (for varer levert oss den 8/10, og som vi krediterer Dahle i vår Kontobok.

4/11 Kjøper vi på kreditt hos Dale teinespiler for kr. 13,80, men selger fisk til Dahle for kr. 18,20. Begge beløpene går over konto.

7/11 kjøper vi av Mathias Lie på borg en lettbåt og en dregg for tilsammen kr. 60,—.

8/11 kjøper vi på borg hos Bjørn Åkra bjørkeved for kr. 20,—. Samtidig kjøper Bjørn Åkra av oss noen brukte hummer-teiner for kr. 30,—. Alt føres i mellomregnskap.

9/11 Solgt hummer kontant kr. 126,50, og poteter for kr. 3,60.

12/11 Solgt poteter til Dahle for kr. 140,— (a konto).

13/11 Kjøpt a konto hos Dahle gårdsredskaper for kr. 38,65.

17/11 Kjøpt av Bjørn Åkra et brukt garn for kr. 10,— (a konto).

20/11 Solgt fisk kontant for kr. 36,80.

25/11 Betalt kontant til Mathias Lie kr. 30,—.

28/11 Kjøpt hos Dahle a konto husholdsvarer for kr. 8,50.

30/11 Solgt fisk kontant for kr. 48,10.

Vårt mellomregnskap med Dahle gjøres opp (Balansen beta-les ut kontant og føres i Dagbok og Kontobok). De andre konti sluttet også av, og overføres i ny regning pr. 1/12.

29. *Islandstur, regnskap ført av bas:*

Utgifter før avseiling. 1000 tomtønner a kr. 1,50. 5000 kg. salt à 3½ øre kiloet. Havneutgifter kr. 48,60. Mønstringsutgifter kr. 180,—. Riksforsikring kr. 230,—. Assuranse av lasta kr. 216,48. Assuranse av skipet kr. 305,—. Krydder betales med kr. 310,— og proviant med kr. 650,50.

På feltet selges:

200 tønner krydret og sukkersaltet sild à kr. 22,— pr. tønne og 25 tomtønner à kr. 2,— pr. tønne. Proviant kjøpes for kr. 68,30 i Thistil Fjord.

Samme sted fikk følgende av mannskapet forskudd (i følge særskilt kvittering):

Ola Værvik kr. 10,—. Per Buøy kr. 10,—. Oskar Tangen kr. 15,—. Jens Holte kr. 10,—. Bjørn Hoftøy kr. 15,—. Vilh. Andersen kr. 10,—. Elias Ellefsen kr. 10,—. Havtor Gon kr. 10,—.

Foruten de her nevnte er det 9 — ni — mann.

Etter ekspedisjonens hjemkomst selges:

600 tønner matjessild à kr. 38,— og 175 tønner saltsild à kr. 18,—.

Gjør opp regnskapet, finn nettofortjenesten og del den i overensstemmelse med følgende:

Forhyringsavtale for Islandsfiske for snurpere:

Undertegnede mannskaper har forhyret seg med d/s «Nordlandet» på Islandsfisket 1938 på følgende vilkår:

Lott etter 28 % fordelt på 15 lotter. Med denne prosenten deltar vi i tønner og salt ombord og i trygdepremie for lasta.

Notbas og kaptein Fritjof Ellefsen har den fulle ledelse, og mannskapet forplikter seg til å underordne seg ham. Han kan kreve kasting og arbeid alle virkedager — helligdager. (Det som ikke passer strykes over).

Salg før hjemkomst kan foretas av rederiet, om formålstjenlig.

Mannskapet plikter uten vederlag å tjenestegjøre som skipsmannskap og å utføre bunkring og vannfylling.

Kontrakt med..... går inn i ekspedisjonen.

Haugesund, den.....1938

30 a. Avtaler og fordeling.

Til dags dato er vi dessverre ikke nådd fram til noen standardisert form for avtaler (kontrakter) mellom reder og befrakter, og mellom fiskeskipper og mannskap. Ikke som ellers i sjøfarten. Dessuten er det ofte lite samhøve mellom skikk og bruk i de forskjellige landsdeler — og i en og samme fart blir det ofte satt opp tekster med høyst forskjellig ordlyd. Det var ønskelig om det kunde bli forandring her. Slik saken står, kan en ikke kraftig nok tilrå hver den som skriver under på en kontrakt, nøye å granske teksten før han skriver under.

Her skal vi se litt på forskjellige fordelinger:

Om *landnotbruk* er det gjerne 10—12 mann. En er notbas.

Fra bruttoutbyttet går først landslott og olje.

Av det igjenværende går 10—15 % til fartøyet.

Resten deles med 50 % på bruk og 50 % på mannskap.

Notbas får 2 lotter, hvorav 1 svares av bruket og en av mannskapet.

Mannskapet deler likt sin del. Kosten holder de selv.

Torskefisket i Lofoten:

Her får mannskapet 35 % av bruttoen. Skipper og maskinist får lott sammen med mannskapet. Rederen holder all redskap og

bærer alle utgifter. Han lønner skipperen med kr. 35,— pr. uke, men dessuten får skipperen 5 % av brutto fangst.

Vintersildfisket — drivgarn:

Mannskapet får 38 % av bruttoen. Delingsmåten er ellers som ved Lofotfisket. Skipperen har ingen hyre. Mannskapet er i alt 8—10 mann.

Håbrannfisket:

Fra brutto fangst går først utgifter til agn og is. Av resten får mannskapet 35 %. Ellers er delingen som ved Lofotfisket.

Torskefiske med mindre båter:

Mannskapet er 4—6 mann. All redskap er felles. Fra brutto fangst går først olje, agn osv. Nettoen deles i lotter. Båten har 2—3 lotter. Mannskapet holder seg kosten selv.

Snurpefiske etter sild om vinteren:

Mannskapet har 27—30 % av brutto fangst. Notbasen har 3—4 lotter, en sammen med mannskapet, mens rederen svarer de andre. Mannskapet holder seg selv med kost, men rederen holder kosten for skipper, maskinist, fyrbøter og bas. Skipperen har 4—5 % av brutto fangst, som utbetales av rederen.

Fetsildfiske i Nordland:

Her gjelder det samme som for vintersildfisket.

Drivgarnfiske etter sild:

Fra brutto utbyttet går først alle utlegg til olje, kull, havnepenger, vann, salt, tønner osv. Det som blir igjen, deles slik:

45 % til mannskap, 5 % til fører, 50 % til fartøy.

Mannskapsparten deles i så mange lotter som det er karer til, føreren iberegnet. Som regel er det 7 mann. Før mannskapsparten deles i lotter, blir utlegget til kosthold trukket fra.

30 b. *Avtale mellom eier og notbas.*

Undertegnede eier av d/s..... stafester hermed at jeg har bortfraktet ovennevnte dampskip til notbas..... for stor- og vårsildfisket i 19.... på følgende vilkår:

1. I frakt skal d/s..... ha 32 % av delingsfangst.
2. Delingsfangst framkommer når en fra brutto fangst trekker
 - a. landslott.
 - b. eventuelt mulkt til oppsynet,
 - c. havneutgifter,
 - d. telefon, porto og telegrammer,
 - e. hyre til båtsmannen.
3. Rederen betaler for skipper og for 2 mann i maskinen, og dessuten for lys, karbid og maskinrekvisita.

4. Rederiet har å levere d/s..... i Haugesund omkring 15. desember, etter nærmere ordre fra notbas..... Befrakteren har å levere båten tilbake på samme sted etter endt fiske.
5. Rederiet har å levere båten i sjødyktig stand. Varp med utstyr skal være ombord, foruten nok godt fortøyningstauverk. Tauverk til snurpedavitene holdes av befrakteren.
6. Skulde der bli tvist om denne kontrakt, oppnevner hver av partene sin mann, og lensmannen i..... blir oppmann. Det resultat som disse tre måtte komme til, blir endelig, og kan ikke innankes for noen domstol.

Haugesund, den.....

for d/s.....

P. P.

som befrakter:

N. N.

30 c. Avtale for stor- og vårsildfiske.

Undertegnede fiskere forhyrer seg herved med d/s..... for kommende stor- og vårsildfiske på følgende betingelser:

1. Vi har å møte ombord i d/s..... i Haugesund, omkring 15/12 19 — etter nærmere ordre fra notbas.....
2. Vi lønnes med 30 % av delingsfangst, fordelt på 16 lotter.
3. Delingsfangst framkommer etter at utgifter til landslott, eventuelt mulkt til oppsynet, porto, telefon, telegrammer og båtsmanns hyre er fratrukket brutto fangst.
4. Vi betaler vår andel i kostholdet og dessuten andel i stuertens hyre. Endelig betaler vi vår premie til sykekassen.
5. Vi har å adlyde og utføre enhver ordre som båtenes fører eller notbas gir.

Haugesund, den.....

30 d. Eksempel på oppgjør mellom reder og notbas.

(Det er notbasen som har ført regnskapet).

D/s «*Velox*».

Stor- og vårsildfisket sesongen 19—:

Fangstutbytte: kr. 38.279,77, derav 32 % til reder ..	kr. 12.249,52
Betalt til kaptein på <i>Velox</i>	kr. 1.645,17
Forskudd til rederen.....	» 4.000,—
Proviant til 4 mann før befrakter	
overtok	» 80,—
Kost til 3 mann på fiske	» 554,43
Regn. fra O. Martinsen, maskinrekvisita »	139,29
Regn. fra P. Hansen, forskjellig	» 58,65
Kull ved båtenes tilbakelevering	» 105,—
Restsum som båten har til gode	» 5.666,98

kr. 12.249,52 kr. 12.249,52

31. og 32. Bøkene åpnes på grunnlag av følgende:

Kontanter i Kassa kr. 812,40. På konto i H.land sparebank kr. 4.218,—.

Til gode av Ole Varhaug kr. 316,19, Andreas Holst kr. 1.100, — og Petter Halvorsen kr. 21,65.

Vi skylder til Bjørn Tastad kr. 412,12, Fr. Asbjørnsen kr. 616,41. Veksel: l/Owe Lie kr. 900,—.

Aksept: o/H.land sparebank kr. 2.000,—.

Den 2. Vi selger og skriver ut nota til Andreas Holst på 330 kg. makrell à kr. 0,45, 200 kg hummer à kr. 3,50, 500 kg. poteter à kr. 0,05. Alt minus 5 % rabatt.

Salget til Andreas Holst føres i Dagbok og i Kontobok.

Den 4. Kjøper vi kontant 10 sekker salt à kr. 4,— (til fiskesalting).

Den 5. Gir vi Bjørn Tastad sjekk, kr. 200,—. Sjekken skrives ut.

Den 6. Owe Lie innfrir sin veksel med kr. 900,—, som vi setter inn i banken.

Den 7. kjøper vi (ikke kontant) av Ole Varhaug: 200 tomtønner à kr. 3,25 og 50 pakker krydder à kr. 8,50.

Den 8. kjøper vi med sjekk en part i m/s «Siggyn» for kr. 5.000,—.

Den 9. setter vi kr. 500,— inn i banken.

Den 10. Vi kjøper et parti salt fisk for kr. 1.200, — av Bjørn Tastad (ikke kontant) og selger partiet til Varhaug for kr. 1.650,—, som han gir oss sjekk for. Sjekken setter vi inn i banken.

Den 11. mottar vi fra Andreas Holst aksept, kr. 1.500,—, som vi diskonterer kontant i banken. I diskonto og stempel betaler vi kr. 13,50.

Den 12. sender vi Petter Halvorsen kvittert regning på kr. 21,65 og får pengene (kvittering skrives ut).

Den 13. selger vi med 3 måneders aksept til Varhaug fersk fisk for kr. 624,30. Papiret diskonterer vi i banken. Diskonto + stempel kr. 5,30. Nettobeløpet krediteres oss. (Tratten skrives ut, aksepteres og endosseres for diskontering. Blankoendossement).

Dagbok og Kontobok gjøres opp. Balanser overføres.

33 a. *Inndrivelse av gjeld.*

Når en mann ikke frivillig betaler sin gjeld, kan kreditor inndrive pengene med tvang. Han henvender seg da til lensmannen på landet, byfogden i byen, som går til debitor og tar utleggspant i eiendommen hans. Senere selges pantet ved tvangsauksjon og kreditor får full eller delvis dekning.

Der kan imidlertid ikke tas utleggspant hvis der ikke foreligger tvangsgrunnlag. Et gjeldsbrev (eller vekselobligasjon eller pantobligasjon) med tilsagn om at inndrivelse uten søksmål er godtatt, er godt nok tvangsgrunnlag.

Foreligger ikke et slikt gjeldsbrev, må kreditor innkalle debitor til forliksrådet. Her kan en få forlik eller dom, eller saken blir henvist til retten. Der kan kreditor få dom for at han har penger til gode. Et forlik eller en dom er tvangsgrunnlag. Og så kan lensmannen ta affære.

33 b. *Foreldelse.*

Hvis en kreditor ikke krever debitor innen bestemt tid, blir kravet foreldet. Da kan det ikke lenger inndrives ved tvang. Vil ikke debitor frivillig betale et foreldet krav, kan han ikke tvinges til det.

Der er etter loven 3 forskjellige foreldelsesfrister:

1. Ti år for krav uten særs fastsatt frist.
2. Tre år for varegjeld, leie og lønnskrav.
3. Tyve år for krav på bank — av innskyter.

Foreldelsesfristen regnes fra den dag kravet er forfallent. Men foreldelsen brytes hvis debitor senere erkjenner gjelden sin. Fra den dag begynner ny frist.

Gjeldserkjennelse kan bestå i at debitor betaler renter av gjelden. Nekter debitor å erkjenne kravet, bryter en foreldelsen ved å innkalle debitor for forliksrådet. Fra den dag forliksklage tas ut, begynner så ny frist.

33 c. *Pant.*

Vil vi låne penger, krever långiveren som oftest pantetrygd for lånet.

Panterett er retten til å ta seg betalt på annen bestemt måte, dersom debitor ikke innfrir sin gjeld til bestemt tid. Kreditor selger da tingen han har tatt pant i (ofte ved tvangsauksjon). Kommer der inn flere penger ved salget enn han har til gode, skal debitor ha det overskytende, etter at omkostningene er greid.

Den som har panterett, kalles panthaver.

Den som gir panterett, kalles pantsetter.

Underpant vil si at debitor får beholde tingen hos seg.

Håndgitt pant går over til kreditor.

En kan ha panterett både i fast gods og i løsøre.

Panterett i løsøre besørages ved håndgitt pant. Men for å ha alt greit, bør panthaveren samtidig få skriftlig erklæring for at pantsetteren erkjenner å ha pantsatt tingen, for eksempel som sikkerhet for en gjeld på kr. 1.000,—.

Panterett i fast eiendom er underpant. Da utstedes en *pantobligasjon*, som er et gjeldsbrev. Det må tinglyses.

33 d. *Eksempel på pantobligasjon:*

Undertegnede Peder Ås erkjenner herved at jeg skylder Lars Holm kr. 5.000,— — femtusen kroner — med oppsigelsestid av 6 — seks måneder. Årlig rente: 5 %, som erlegges 17. juli hvert år, første gang 17. juli 1939. Blir renten ikke betalt i rett tid, er hele gjelden straks forfallen til betaling.

Til sikkerhet for gjelden gir jeg hermed 1. prioritets pant i min eiendom «Haugen», gr.nr. 3, br.nr. 14 i Skudenes herred.

Skudenes, 17. juli 1938.

Peder Ås.

Undertegnede er enig i pantsettelsen. D. u. s.

Anna Ås.

Underskriftene bekreftes riktige. D. u. s.

Hans Moen.

Anders Moen.

33 e. Når det gjelder pantobligasjoner er det nyttig å ha to vidner til å stadfeste underskriftene, for da går det snarere med tvangsfullbyrdelsen. Det klarer seg med ett vidne, når dette vidne er lensmann eller forliksmann.

Det er også nødvendig at selgerens hustru samtykker i pantsetnelsen.

At en pantobligasjon er gitt 1. prioritet, vil si at obligasjonen har forrett framfor andre panteheftelser.

Der er for eksempel 2 panteheftelser i et hus, hver på kr. 10.000,—. Huset selges ved tvangsauksjon for kr. 15.000,—. Den som har 1. prioritets pant, får da sine 10.000,—, men annen prioritetspanthaveren må nøye seg med 5.000,—.

Den panthaveren som først får tinglyst pantet sitt, får første prioritet. Første rett. Det er ikke utstedelsesdatoen på obligasjonene som er det avgjørende, men tinglynsdatoen.

Samme regler gjelder for pant i skip som føres inn i skipsregistret. Seilskip mellom 50 og 4 reg.tonn og dampskip og motorskip mellom 25 og 4 reg.tonn kan pantsettes ved avhendelse eller ved tinglysing. Båter på mindre enn 4 reg.tonn kan bare pantsettes ved avhendelse.

Pantsetteren må *eie* tingen han pantsetter. Ved salg på avbetaling forbeholder selgeren seg gjerne full eiendomsrett til siste avdrag er betalt. Her har da kjøperen ikke lov til å gi noen annen panterett i tingen før siste avdrag. Den norske stats fiskeribank betaler ikke ut lån til fiskefartøy så lenge det hviler tilbakefallsrett eller liknende hefte på maskinen.

33 f. *Utleggspant* vil si at lensmannen *tar* pant hos en mann (altså ikke *frivillig pant*).

Utleggspant i løsøre må trygges ved tinglysing. Det er da ikke nødvendig at pantet blir avhendet.

34 a. *Still opp status etter følgende oppgave* (31/12 19—):

Kontanter kr. 200,—. I banken kr. 1.150,—. Beregnet opptjent bankrenter kr. 36,88. Gården kr. 18.200,—. Pantegjeld 1. prioritet kr. 8.000,—. Annen prioritet kr. 4.000,—. Til gode husleie kr. 130,—. Redskaper kr. 10.500,—. Båt kr. 2.000,—, på redskaper 15 %, på båten 10 %. Vekselobligasjonsrestgjeld kr. 3.000,—. Av den renten vi har betalt, gjelder kr. 16,40 *neste regnskapsår*. Veksel 1/H. Holgersen kr. 800,—. Veksel 1/H. Bratteberg kr. 1.250,—. Aksept litr./H. Heide kr. 400,—.

34 b. *Eksempel på utregning av fellesproviant:*

s/s.....	Fisket 19....		
		<i>Sams:</i>	<i>Aktersams:</i>
Regning fra O. Nielsen	kr. 169,10		
— P. Olesen	» 295,57	kr.	39,30
— N. Hanstad	» 128,70	»	12,50
— A. Jensen	» 444,77		
— A. Jensen	» 181,46		
— A. Jensen	» 1.155,83	»	123,45
	<hr/>		
	kr. 2.375,43	kr.	175,25

Vann	kr. 30,—
Stuerthyre 13 uker à kr. 40,— pr. uke . . »	520,—
	<hr/>
	kr. 2.925,43
÷ Bet. kost for 4 mann før overtag. . . . »	80,—
	<hr/>
	kr. 2.845,43

Kr. 2.845,43 : 19 mann, (idet stuerten ikke regnes med)

= kr. 149,76 sams.

175,24 : 5 (mann) = kr. 35,05 aktersams.

- 35 4/3 opptar vi et 4 mndrs. 5 % vekselobligasjonslån i N. N. spare-
og bank, kr. 2.000,—, leverer papiret i banken og får nettobeløpet
36 utbetalt. Pengene skal brukes til kjøp av fiskebåt.
5. kjøper vi båt for kr. 1.700,— kontant.
 8. kjøper vi 100 teiner à kr. 2,50 på kreditt hos D. Danielsen.
 12. kjøper vi en primusløkt kontant for kr. 7,—.
 12. kjøper vi en primusløkt kontant for kr. 22,50.
 18. kjøper vi 20 kg agn à kr. 0,40,
 20. selger vi kontant 100 liter poteter à kr. 3,— skjeppe.
 20. selger vi et jordstykke for kr. 1.500,— kontant og setter pen-
gene inn i banken.
 20. selger vi hummer for kr. 272,—.
 24. tar vi ut av banken kr. 200,—.
 24. selger vi til Arne Røberg, B.sund, fisk og hummer for kr.
560,—, og trekker en veksel (som utstedes) for beløpet.
Vekselen aksepteres og vi diskonterer den i banken, hvor
nettobeløpet krediteres oss. Omkostn., disk. og prov. og stem-
pel kr. 8,60.
 28. betaler vi vår gjeld til Danielsen ved å levere for halvparten
av gjelden i fisk, resten i kontanter.
 30. selger vi til Arne Røberg, B.sund, hummer for kr. 46,50 og
diverse gårdsprodukter for kr. 18,36 kontant.
Dagbok summeres. Finn kassabeholdning. Kontobok avsluttes
og føres over i ny regning.

37 a. *Assuranse* kan være total, det vil si at forsikringssummen er lik verdien. Forsikrer vi for mer enn verdien, har forsikrings- selskapet ikke erstatningsplikt for mer enn selve verdien. Ved «*underforsikring*» får vi bare utbetalt en forholdsvis del av skaden.

Eksempel:

Er den forsikrede gjenstand verd kr. 10.000,— og vi forsikrer for kr. 7.000,—, får vi ved en skade på kr. 2.000,— bare utbetalt 7/10 av kr. 2.000,— er lik kr. 1.400,—. For resten av skaden står vi som *selvassurandører*.

Ved «*forsikring på første risiko*» betaler selskapet skaden helt ut når skaden ikke er større enn forsikringssummen.

37 b. *Tvangsauksjon* avholdes av lensmann eller av namsretten (herreds- eller byretten). Avgitt bud må godtas av rekvirenten, og må deretter stadfestes av retten. Det minste bud som kan stadfestes er bud som dekker foranstående pantlover. Urimelig lave bud kan kun stadfestes ved tredje gangs tvangsauksjon.

37 c. *Kausjon* (eller forløfte) kan ikke gis av person under 21 år. Ved «simpel kausjon» plikter kausjonisten å betale bare når kreditor kan bevise at debitor ikke kan betale, eller han ikke har noe som der kan tas utlegg i.

Selvskyldnerkausjonisten må derimot betale uansett, når debitor ikke betaler på forfallsdagen selv om debitor *kan* betale.

Er intet annet nevnt, er kausjonen «simpel».

«Solidarisk kausjon» vil si at kreditor kan kreve hele gjelden betalt av hvilken som helst av flere kausjonister. Den kausjonist som da betaler, kan kreve de andre kausjonister for deres del.

37 d. Når en mann får *akkord*, skylder han senere *ikke* resten av den opprinnelige gjeld slik som ved konkurs.

For å kunne slå en mann til konkurs, må han skylde mer enn kr. 500,—.

Prioriterte fordringer ved konkurs er: Skatter, tvungen forsikringspremie, lægers, dyrlægers, apotekers og joremødres fordringer for siste år, skipsmannskaps og tjeneres lønn for de siste 9 mdr., arbeideres og personales lønn for de siste 2 mdr. Husleie for de siste 4 mdr.

All gjeld ved konkurs (privat) foreldes 10 år etter konkursens avslutning.

37 e. *Bygsel*.

Vil en bygge seg et hus eller få seg jord «til brukelighet», men ikke har råd til å kjøpe, eller hvis eieren ikke vil selge, kan en «bygsele». Leie på et bestemt årsmål. «Bygselkontrakt» utskrives. Er intet avtalt om leieforholdets varighet, ansees det inngått på leiers og enkes livstid. Leier kan si opp til vanlig flyttetid (2 ganger om året).

Jordeier kan bare si opp hvis han blir husvill og han derfor selv vil bruke og bo på bortbygset jord.

Bygslingstiden kan også være 99 år eller hvilket som helst antall år eier og leier blir enige om.

37 f. *Servitutt*

vil si rett til delvis bruk av en annens faste eiendom (positiv servitutt) eller rett til å hindre eieren i å foreta visse forføyninger på sin eiendom (negativ servitutt).

Positiv servitutt kan være jaktrett, vegrett, beiterett, strandrett. Negativ servitutt kan være at en eier forbys å anbringe illeluktende bedrift på sin jord.

Erverves servitutt ved kontrakt, må den tingleses for å få rettsbeskyttelse.

37 g. *Sameie*

vil si at to eller flere eier en ting sammen. Hver enkelt har da bruksrett til tingen etter nærmere bestemmelser.

Hver sameier har dessuten i alminnelighet rett til å selge sin del, med forkjøpsrett for de andre sameiere. Disposisjon over hele tingen skjer etter overenskomst. Disposisjoner til tingens bevarelse betales av samtlige, med en forholdsvis del på hver.

Sameieren kan når som helst forlange sameiet oppløst, når det ikke fører til tap. Kan tingen ikke deles, kan den selges ved offentlig auksjon.

37 h. *Erstatning*

må etter norsk lov og rett alltid gå ut på penger. Erstatningspliktig er den som har forårsaket en skade ved rettsstridig handlemåte, eller når han har handlet med forsett eller uakt-somhet.

En mann er dessuten erstatningspliktig for skade forvoldt av hans tjenestefolk, dyr, automobil eller farlig bedrift osv.

37 i. *Hevd*

er ervervelse av eiendomsrett over en ting man har brukt i 20 år i den tro at man har vært rettmessig eier. Det gjelder både løsøre og fast eiendom.

Bruksrett over annen manns faste eiendom kan også hevdes ved utøvelse av bruksrett i 20 år og i god tro, men dette gjelder bare når brukeren har *vært eier* av eiendommen.

Rett til å gå, kjøre og retten til å drive kreaturer over annen manns eiendom kan dessuten hevdes når bruken etterlater seg tydelige spor og den er eneste adkomst til vannforsyning, til veg eller liknende. Er eiendomsrett til fast eiendom ervervet ved hevd, kan eieren få dom så han kan få hjemmel til tinglysing.

Har eieren ikke hatt kjennskap til slik bruksrett, og den ikke har vært utøvet i 20 år, kan han hevde «eiendommen fri» for annen manns bruksrett.

37 j. *Mortifikasjon*

vil si ved rettens hjelp å få kjent en sak «død og maktesløs». Er et dokument kommet bort, kan kreditor få det «mortifisert», så han kan kreve debitor. Først etter mortifikasjonen kan debitor betale til kreditor, da han ellers risikerer at en som eventuelt urettmessig har fått dokumentet i sin besiddelse, kan komme med krav. Mortifikasjon benyttes også når et kvittert gjeldsbrev er kommet vekk. Er en betalt pantobligasjon ikke kvittert, kan debitor få den mortifisert for å få den slettet av pantregistret. For mortifikasjon kreves i alminnelighet justisdepartementets bevilling.

38. *Regn ut:*

(Stor- og vårsildfiske med d/s «Kvaløy» med snurpenot). 30/12: Storsild ved Bulandet og levert til G. og P. a/s 1240 hl å kr. 4,50. 5/1: Storsild ved Gåsvær, levert til T. & Co. a/s 1500 hl å kr. 3,70. 30/1: Storsild ved Herdla, levert B. L. 600 hl å kr. 5,—. 15/2: Vårsild ved Skudenes, lev. S.S. 550 hl å kr. 2,25. 28/2: Vårsild ved Utsira, lev. «Fart» 180 hl å kr. 3,—.

Finn brutto fiske.

Herfra går 30 øre pr. hl. i provisjon til Stor- og vårsildlaget.

Fra brutto fangst går kr. 125,40 (telefon, havnepenger, vann).

Av restsum får mannskapet 30 %, skip og bruk 70 %. Men fra skips- og brukpart går følgende driftsutgifter: Kull kr. 1.750,—, olje kr. 156,—, kjelevann kr. 120,—, hyre til maskinfolkene kr. 1.800,—, til fører kr. 1.200,—, til båtsmann kr. 300,—, til notbas 2 luter kr. 586,— og til skipets part til stuert kr. 100,—.

Videre: trygdepremie kr. 700,—, vøling av nøter kr. 350,—, barking og bøting kr. 300,—, oppussing av skip og båter kr. 560,—, kjøpt maskinrekvisita for kr. 450,—.

Finn nettoen for skip og bruk.

Mannskapets part deles på 16 fiskere. Hvor mye får hver.

Fra hver lut går kr. 25,— i stuerthyre, proviant for kr. 75,—.

Kontant har hver mann fått utbetalt kr. 10,—, dessuten skal hver mann betale trygdekassepremie med kr. 8,—.

Hvor mye får hver mann utbetalt netto kontant.

39. *Selvangivelse og næringsoppgave.*

Når vi skal til med selvangivelsen og næringsoppgaven forstår vi hvor godt det er å ha et hensiktsmessig regnskap å bygge på. Det stat og kommune spør om, vil regnskapet vårt kunne svare på.

Hva går så «selvangivelsen» i store drag ut på? Jo, vi skal så bestemt og nøyaktig som mulig gi opp all bruttofortjeneste og all brutto formue på den ene side — og på den annen side alle fradrag i inntekt og bruttoformue. Nettoen blir vi så skattlagt etter.

Det hele skulde synes enkelt nok — men likevel kan der være mange punkter å se nærmere på.

En lovbestemmelse sier at bare de som tjener eller eier bestemte beløp *plikter* å selvangi, men at alle har *rett* til å sende inn selvangivelse, og om ikke lenge må vi selvsagt komme dit at alle plikter å selvangi. Og da er det godt å ha et greit og hensiktsmessig regnskap å bygge på. Det gjelder fra først av å legge regnskapet an slik at det både gir svar på selvangivelsens og på våre egne private spørsmål.

Vi tar for oss selvangivelseskjema I eller næringsoppgaven og ser hva vi der må svare på. Og vi snakker ikke om det som er selvfølgelig (navn og fødselsår etc.).

Under «faste eiendommer» fører vi opp gårdens eller husets nr. (gårdsnr. og bruksnr.), og *skattetakst* og i rubrikken for «formue»: dags dato verdi. (Som regel skattetaksten).

Fiskevær, fiskeberg, rorboder og hjellbruk er også fast eiendom og må føres opp. Likeledes *almenningsrett* som tilhører gården (for slik rett i *fremmed distrikt* gjelder spesielle regler). *Vannfall, laksefiske og liknende* tas med. Den del av gårdens *avling* som ikke er nødvendig for gårdsdriften (og som altså kan selges) anføres som formuedel. *Skog* ansettes til den verdi den har som *varig* inntektskilde ved hensiktsmessig drift. Der tas hensyn til areal, beliggenhet, driftsforhold, kubikkmasse, dimensjonsfordeling og tilvekst. Kapitalverdien finnes ved at «prosenten» settes til 5. Får vi f. eks. kr. 360,— i utbytte, regner vi: $360 : 5 = 72 \times 100 = \text{kr. } 7.200$, — som skogens kapitalverdi. *Steinbrudd og torvtak* ansettes til antatt salgsverdi. *Uthugst-rett* eller rett til å bryte stein regnes som skattepliktig formue *selv om retten er tidsbegrenset*.

Løspøre etc.:

Samtlige dyr (ikke hunder og katter), gårdsredskap, vogner osv., som regnet opp i næringsoppg. Maskiner og annet inventar, alt til *antatt salgsverdi*. Beholdninger av råstoffer og varer ansettes uten hensyn til forventet handelsgevinst. (Altså til *dagens innkjøpspris*). For ukurante varer gjøres fradrag.

Skip, fangst- og fiskefartøyer etc.:

For skip anføres navn, alder, takst og antatt *salgsverdi* (ifølge konjunktorene). Det samme gjelder båter, notbruk, linebruk og liknende.

Verdipapirer, utestående fordringer, kontanter:

Verdipapirer (*obligasjoner og aksjer*) føres opp med *kursverdi* (salgsverdi pr. 1. januar). De spesifiseres i selvangivelsen eller på spesiell fortegnelse.

Pantobligasjoner og andre gjeldsbrev ansettes til sitt *pålydende*. Er en pantobligasjon ikke helt «god», ansettes den til antakelig verdi.

Utestående fordringer ansettes til pålydende, men med skjønnsmessig reduksjon for *usikre* fordringer.

Forfalne renter av en pantobligasjon blir å medta som utestående fordringer. *Derimot ikke renter som 1. januar er påløpne, men enno ikke forfalne*.

Bankinnskudd føres opp med tillegg av påløpne renter. Også innskudd på bankbøker tilhørende den skattepliktiges barn under 15 år blir å ta med. Innskudd i insolvent bank reduseres skjønnsmessig.

Kontantbeholdning pr. 1. januar oppgis, men forårsaker ingen beskatning (hvis det ikke er storbeløp).

Av livsforsikringspolisens samlede pålydende er kr. 10.000,— skattefritt beløp. Resten beskattes etter den utregning som finnes i selvangivelseskjemaet. Poliser som er *tvungne* er helt skattefrie.

Andre formuesgjenstander ansettes til deres antatte salgsverdi.

40. *Inntekt* er etter loven «enhver fordel som er vunnet ved eiendom, kapital, arbeid eller virksomhet, hva enten det oppbeårne er innvunnet gjennom et lengre tidsrom eller er ervervet leilighetsvis eller ved en enkelt anledning, og hva enten det måtte bestå i underhold, klær, husly, brenne, belysning og desslike eller i annet som er anvendt til egen eller familiens nytte eller behagelighet eller til utvidelse av næring eller drift eller til formuesforøkelse».

Heri medregnes ikke arv, gave eller livsforsikring. Heller ikke ettergivelse av gjeld. Ikke gevinster i Det norske pengelotteri.

Hus til beboelse som benyttes av *eier*, regnes som inntekt med den sum som det antas å koste å leie tilsvarende hus.

For den som bor fritt, regnes «den derved vunne fordel» som inntekt, hvis ikke huseieren oppfører «leien» som sin inntekt og dermed angir at den er en gave. Da beskattes *eier*.

Fra antatt brutto inntekt blir etter loven å trekke renter av skatteytters gjeld, samt alle utgifter som er pådratt til inntektens ervervelse, sikrelse og vedlikehold.

Hvordan inntektene *anvendes* vedkommer ikke stat og kommune. Er ekstraordinære utgifter til *sykdom* f. eks. påløpet, vil skatteyteren kunne henvende seg til kommunestyret med andragende om skattens nedsettelse. Han kan også søke om øket skattefritt fradrag ved klasseansettelse, når noen av de forsørgede på grunn av sykdom eller annen varig svakhet volder forsørgeren usedvanlig store utgifter.

Lønn for utført arbeid oppgis til inntektsbeskatning først ved virkelig utbetaling. Et akkordarbeid utført i 1937 oppgis til beskatning i 1938 hvis lønnen ikke utbetales før. Er lønn oppjent og *stillet til disposisjon i 1937*, oppgis den allikevel til beskatning i 1937, selv om den ikke heves. Og *forskudd* på akkordlønn etc. beskattes i det året det heves, men da kan påregnelige *utgifter* ved vedkommende akkordarbeid trekkes fra i forholdsmessig utstrekning.

Vi så at også andre ytelser enn penger regnes som inntekt, men hjemmeværende voksne barn kan ikke lignede i inntekt for kost og losji hos sine foreldre, når de underholdes av disse, men ikke utfører noe inntektsgivende arbeid for dem. Det samme gjelder også andre enn voksne barn — når de er i samme stilling.

For sjøfolk blir kost og opphold ombord å oppføre som inntekt.

Pensjon, livrente, føderåd, legatporsjoner, underholdningsbidrag og annen regelmessig personlig understøttelse som ifølge lov eller overenskomst has krav på beskattes som inntekt. Understøttelse som utbetales av Riksforsikringen er inntekt. Likeså sykepenger og barselpenger, og i det hele tatt alle utbetalinger som er ment å skulle tre i stedet for bortfalt skattepliktig inntekt — f. eks. skadeserstatning for tapt fiske, som av staten utbetales med et årlig beløp for all framtid. Derimot er skadebot til enke for mannens død inntil kr. 10.000,— ikke

å beskatte som inntekt. Understøttelse fra fattigvesenet er *ikke* inntekt. Arbeideres bidrag fra fagforening kan ikke beskattes som inntekt. Til gjengjeld kan fagforeningskontingent ikke kreves fratrukket inntekten. Gaver og medgift er ikke inntekt.

Næringsvirksomhet. Under denne post føres all brutto inntekt av næring.

Til fradrag blir å føre alle utgifter til inntektens ervervelse, *sikrelse og vedlikehold*. Således alle *driftsutgifter*.

Hvis der ikke *assureres*, kan selvsagt assuransepremie ikke kreves fradratt.

Hvis et driftsmiddel blir ødelagt uassurert, kommer tapet til fradrag, men bare med det beløp som står igjen etter stedfunnen avskrivning på grunn av verdiforringelse ved slit og elde.

Utgift til forsikring av *privat* innbo kan ikke fratrekkes.

Alle ikke personlige skatter kan trekkes fra.

Fiskenæring:

I samlet sum oppføres næringens nettoavkastning (det beløp som framkommer når driftsutgiftene er fratrukket bruttoen).

Hva der av skatteyteren og hans husstand er forbrukt, oppføres som inntekt. Fiskers skinnhyre og oljehyre kan trekkes fra i inntekt.

Er det bestemt (av kommunen) at der skal leveres næringsoppgave, kan den skattepliktige unnlate å oppføre noe beløp i selvangivelsen og bare henvise til næringsoppgaven. (Har fiskeri vært drevet som næring minst i 3 år, skal utbyttet av ligningsmyndighetene ansettes til hva utbyttet har utgjort i gjennomsnitt for de sist forløpne 3 år. Lottefiskere må gjennomsnittslignes hvis de har drevet fiske som næring i 3 år, enten de samtidig driver hjemmefiske eller ikke).

Inntekt ved kjøp og salg av fisk blir ikke å oppføre under post 11 i selvangivelsen, men under post 10.

Inntekt av gårdsbruk bør selvsagt baseres på et forsvarlig ført regnskap. Riksskattestyrets instruks må følges, og de oppstilte spørsmål besvares ut fra ført regnskap. Detaljene er her så mange at gårdbrukeren i sin egen interesse bør skaffe seg en liten bok og studere den på egen hånd. (F. eks. sekretær Hammers «Hva gårdbrukere og fiskere kan trekke fra i inntekten.»)

OPPGAVER I REGNSKAPSFØRING

OPPGAVE 1.

Kjøpt	2 kg. smør	å	kr.	2,60
»	1 pk. fyrstikker	»	»	0,12
»	3 esker tobakk	»	»	0,80
»	1 kg. smør	»	»	2,60
»	1 pk. tobakk	»	»	0,65
»	½ kg. margarin	»	»	1,80
»	3 pk. fyrstikker	»	»	0,12

OPPGAVE 2.

(Alt er kontante kjøp eller salg):

1. Vi kjøper pr. kontant 3 kg smør å kr. 2,50 (Husholdskto.).
2. Vi selger fisk (Fiskekto.) for kr. 38,40 kontant.
3. Vi selger poteter (Gårdsdriftskto.) for kr. 30,— kontant.
4. Vi kjøper varer til husholdningen for kr. 13,50.
5. Vi kjøper materialer til teiner for kr. 26,85 (Redskapskto.).
6. Vi selger fisk for kr. 84,20 kontant.
7. Vi selger kål for kr. 12,— kontant.
8. Vi selger en sau for kr. 15,— kontant. (Gårdsdriftskto.).
9. Vi selger poteter for kr. 60,— kontant.
10. Vi kjøper en symaskin for kr. 85,— (Inventarkto.).
11. Vi kjøper garn og noe tøy for kr. 26,20. (Brukskto.).
12. Vi selger fisk for kr. 132,— kontant.
13. Vi kjøper matvarer for kr. 8,24.
14. Vi kjøper tobakk for kr. 0,85. (Husholdskto.).
15. Vi selger en brukt pram for kr. 45,—. (Redskapskto.).
16. Vi kjøper en ny pram for kr. 65,—.
17. Vi selger hummer for kr. 55,40 (Fiskekto.).
18. Vi kjøper garntråd for kr. 22,—. (Redskapskto.).
19. Vi kjøper en løkt for kr. 8,— (?konto?).
20. Vi selger fisk og hummer for kr. 132,50.
21. Vi kjøper 2 spader og en hakke for kr. 18,40.
22. Vi kjøper husholdningsvarer for kr. 21,35.
23. Vi kjøper skrivepapir og konvolutter for kr. 1,60. (Brukskto.).
24. Vi selger 3 hummerteiner å kr. 6,—.
25. Vi selger grønnsaker for kr. 23,18.
26. Vi kjøper en harv for kr. 38,60 ÷ 5 %. Kontant.
27. Vi kjøper husholdningsvarer kontant for kr. 16,29.
28. Vi selger melk for kr. 0,65. (Gårdsdriftskto.).
29. Vi selger fisk for kr. 23,30.
30. Vi selger en klokke for kr. 45,—. (Inventarkto.).

OPPGAVE 8.

Posteringsøvelse:

1. Vi kjøper varer av H. Nielsen for	kr.	4.200,—
2. Og aksepterer for beløpet.		
3. Vi selger varer til O. Ottesen for kr.	»	3.650,—
4. Og får veksel (Ottesens aksept) for beløpet.		
5. Vi diskonterer Ottesens aksept i banken. Kontant.		
6. Og betaler i diskonto + stempel	»	32,50
7. Ved forfall fornyer Ottesen sin aksept med ny aksept
— kr. 2.000,— og betaler kontant kr. 16,50 +
disk. og stempel kr. 13,40.		
- Vi besørger innfrielse i banken av det gamle papiret.

OPPGAVE 9.

Posteringsøvelser:

Kassabeholdning kr. 2.000,—.

1. Vi kjøper mot 3 mdrs. aksept varer av P. L. for	kr.	1.230,—
2. Vi selger mot kjøperens aksept varer til O. M.	»	890,—
3. Vi kjøper en utmark av H. L. kontant for	»	1.520,—
4. Vi selger en brukt varebil til B. I. for	»	900,—
5. og får isteden en del redskaper til verdi	»	600,—
6. og en sjekk på kr. 300,—, som vi setter i banken.		
7. Vi selger hummer kontant — 120 kg a kr. 3,—.		
8. Vi kjøper materialer til humerteiner for	»	120,—
og får beløpet skrevet på bok (hos B. I.).		
9. Vi kjøper også husholdningsvarer på bok hos B. I. for »		36,30
10. Vi selger 8 grisunger a kr. 12,—kontant		
11. Vi betaler leie for en garasje	»	20,—
12. Vi mottar leie for 2 værelser	»	35,—
13. Vi kjøper en trillebør på kreditt hos B. I. for	»	20,—
14. Vi selger fisk kontant for	»	80,—
15. Vi selger fisk til B. I. (på bok) for	»	62,50

OPPGAVE 10.

Sett opp status og finn ren formue p. g. a. følgende inventurliste:

Kontanter i kassa	kr.	41,16
I banken	»	718,38
Gården (skattetakst)	»	21.000,—
Pantegjeld kr. 10.000,— på 1. prioritet og kr. 4.500,— på 2. prioritet.		

Kreditorer:

Knut Bårdsen	kr.	316,60
Knut Hauge	»	1.000,—
Olav Antonsen	»	800,—

Debitorer:

Palle Øvergård	kr.	1.920,—
Ivar Halvorsen	»	420,—

En obligasjon i Hetland kommune	kr.	500,—
Obligasjonsrente til gode	»	21,50
Redskaper og maskiner	»	1.416,—
Avskrivninger på maskiner 15 %.		
Til gode husleie av Otto Brun	»	115,—
Avskrivning på gården 3 %.		
Inventar	»	4.200,—
Avskrivning på inventar 10 %.		
En vekselobligasjon: Rest	»	2.400,—
Skyldig rente	»	315,—
Veksel	»	1.911,50
Aksept	»	400,—

OPPGAVE 11.

Lag i rubrikkdagbok følgende konti: Kassakonto, Kreditkonto (for kjøp eller salg på kreditt), Gårdsdriftskonto, Fiskets konto, Inventurkonto, Husholdskonto.

Og lag på et ark papir (Riskontroll) konti for: kjøpmann Th. Dahle, og for Mathias Lie, og for Bjørn Åkra.

1. novbr.	Kontanter i kassa	kr.	536,48
»	» Kjøper vi til husholdet varer kontant for	»	4,36
	hos kjøpmann Dahle. Dahle viser oss at vi		
	i hans bøker står debiteret for	»	16,85
	som vi godkjenner (og som vi fører direkte		
	på Dahles konto i vår Riskontroll).		
4.	» Kjøp på borg hos Th. Dahle teinespiler for	»	13,80
»	» Solgt fisk til Dahle for	»	18,20
	Summene føres på mellomregnskap.		
7.	» Kjøpt på borg av Mathias Lie en småbåt og		
	en dregg, for til sammen	»	60,—
8.	» Kjøpt på borg hos Bjørn Åkra, bjørkeved for »		20,—
	Samtidig kjøper Bjørn Åkra av oss noen		
	brakte hummerteiner for	»	30,—
	Alt føres i mellomregnskap.		
9.	» Solgt hummer for kontant	»	126,50
»	» Solgt poteter for kontant	»	3,60
12.	» Solgt poteter til Th. Dahle for kr.	»	140,—
	som føres på konto (ikke kontant).		
13.	» Kjøpt (ikke kontant) hos Dahle noen gårds-		
	redskaper for	»	38,65
17.	» Kjøpt av Bjørn Åkra et brukt garn for	»	10,—
	(ikke kontant).		
20.	» Solgt fisk kontant for	»	36,80
25.	» Betalt kontant til Mathias Lie	»	30,—
28.	» Kjøpt hos Dahle (ikke kontant) husholdsvarer »		8,50
30.	» Solgt fisk kontant for	»	48,10
»	» Vårt mellomregnskap med Th. Dahle gjøres		
	opp (balansen betales ut kontant).		

Slutt av kassakonto, og finn kontantsummen. — Slutt av de andre konti. — Slutt av Riskontroll, og før over i ny regning.

OPPGAVE 12.

1. Kassabeholdning fra forrige måned kr. 619,—
2. I banken har vi stående » 1.315,25
(som ikke føres i dagbok, men direkte i kontobok. Vi fører her Bankens kto. over Kreditkonto i dagboken).
3. Selger vi varer pr. 3 mdr. til O. Dahl for » 220,—
4. Og får Dahls aksept (o/egen) for beløpet. (Denne tratte utstedes og aksepteres).
5. Dahls aksept diskonterer vi i banken, og får beløpet utbetalt ÷ 5 % p. a. diskonto + stempel kr. 0,20 fratrukket.
Vekselen endosseres til banken ved blanko-endossement).
6. Kjøper div. redskaper for 53,40 kr., som vi utsteder en sjekk for (sjekken utstedes).
7. Kjøper av Dahl, på kreditt, varer for » 330,—
8. Selger a konto til Dahl noen brukte redskaper for .. » 34,—
Kasakonto avsluttes.
Finn ny beholdning.
Kontoboken avsluttes og overføres i ny regning.

OPPGAVE 13.

1. Bøkene åpnes på grunnlag av følgende:

Kontanter i kassa	kr.	812,40
I Hålands Sparebank	»	4.218,—
<i>Til gode av:</i>		
Ole Varhaug	»	316,19
Andreas Holst	»	1.100,—
Petter Halvorsen	»	21,65
<i>Vi skylder:</i>		
Bjørn Tastad	»	412,12
Fritjof Asbjørnsen	»	616,41
<i>Veksel:</i>		
1/ (last) Ove Lie	»	900,—
<i>Aksept:</i>		
o/ (ordre) Hålands Sparebank	»	2.000,—
2. Vi selger og skriver ut nota til Andreas Holst på:

330 kg makrell	å kr. 0,45	
200 kg hummer	å kr. 3,50	
500 kg poteter	å kr. 0,05	
Alt minus 5 % rabatt.		
3. Salget til Andreas Holst føres i dagbok og kontobok. Vi oppretter da til høyre for Kassakonto: Kreditkonto, Fiskekto., Hummerkto., og Gårdsdriftskto. Her må rabatten altså trekkes fra på hvert enkelt beløp straks.
I kontoboken på Holst føres bare sluttbeløpet.
4. Kjøpt kontant 10 sekker salt å kr. 4,— (Varekto.).

5. Bet. Bjørn Tastad med sjekk kr. 200,—. Sjekken skrives ut.
 6. Ove Lie innfrir sin veksel med kr. 900,— som vi setter inn i banken.
 7. Kjøpt (ikke kontant) av Ole Varhaug:

200 tomtønner a kr. 3,25	kr.	650,—
50 pakker krydder a kr. 8,50	»	425,—
 8. Kjøper vi med sjekk en part i m/s «Siggyn» for . . . » 5.000,—
 9. Setter vi kr. 500,— inn i banken.
 10. Vi kjøper et parti salt fisk for kr. 1.200,— av Bjørn Tastad (ikke kontant), og selger det til Varhaug for kr. 1.650,—, som han gir oss sjekk for. Sjekken setter vi inn i banken.
 11. Mottar fra Andreas Holst aksept kr. 1.500,— som vi diskonterer i banken kontant. I diskonto og stempel betaler vi kr. 13,50.
 12. Sender vi Petter Halvorsen kvittert regning på kr. 21,65 og får pengene. (Kvittring skrives ut).
 13. Selger vi mot 3 mdrs. aksept til Varhaug fersk fisk for kr. 624,30. Papiret diskonterer vi i banken. Disk. + stempel kr. 5,30. Nettobeløpet føres på vår konto. (Tratten skrives ut, aksepteres og endosseres for diskontering. Blankoend.)
- Dagbok og kontobok gjøres opp.
Balanser overføres.

OPPGAVE 14.

1. D. d. opptar vi et vekselobligasjonslån i Håland Sparebank, Sola, 7.500,— i 4 mdrs. løpetid. Kausjonister (endossenter): Paul Haga, Ivar Bøe og Thormod Nielsen. 5 % p. a. diskonto. Stempel. Vitterlighetsvidner Jens Bakke og Per Klausen. 10 % avdrag av opp. beløp. Vekselobl. leveres i banken, og vi får nettobeløpet utbetalt. Vekselobl. skrives ut. Og føres i dagbok og kto.bok. (Nettokr. 7.371,—). Føres med kr. 7.500. Disk. og stemp. på Rentekt.
2. Setter vi inn i banken kr. 7.000,— (og får sjekkefte utlevert).
3. Kjøper vi båt for kr. 1.700,— som vi betaler med sjekk. (Redskapskonto).
4. Kjøper 100 teiner a kr. 3,50 på kreditt hos Daniel Danielsen.
5. Kjøper en teinerull kontant for » 7,—
6. Kjøper en primusløkt kontant for » 22,50
7. Kjøper 20 kg agn a kr. 0,40 (Hummerkto.).
8. Selger 100 kg poteter a kr. 0,04 kontant.
9. Kjøpt med sjekk et jordstykke for » 1.500,—
10. Solgt hummer kontant for » 272,—
11. Satt inn i banken » 400,—

12. Selger mot 3mdrs. veksel til Ph. Rønneberg, Stavanger fisk og hummer for kr.	560,—
(Hummerkto.). Vekslen utstedes og aksepteres.	
13. Diskonterer vi R's aksept i banken, og får beløpet tilskrevet på folio. Disk. og stempel kr. 5,30.	
14. Betalt Danielsen med sjekk »	350.—
15. Solgt hummer på kreditt til Rønneberg »	200.—
Dagbok summeres. (Samtlige konti). Kassabeholdning finnes.	
Kontobok avsluttes.	

OPPGAVE 15.

Still opp status (og finn ren formue) etter følgende inventurliste:

Kontanter kr.	200,—
I banken »	1.150,—
Beregnet opptjente bankrenter »	36.88
Gården »	18.200,—
Pantegjeld 1. prioritet »	8.000,—
Pantegjeld 2. prioritet »	4.000,—
Til gode husleie »	130,—
Inventar »	6.000,—
Redskaper »	5.500,—
Båt »	2.000,—
Avskrivning på inventar 5 %.	
Avskrivning på redskaper 15 %.	
Avskrivning på båten 20 %.	
En vekselobligasjon »	3.000,—
Veksel l/ H. Holgersen »	800,—
Veksel l/ B. Bratteberg »	1.250,—
Aksept o/ Harald Heide »	400,—

OPPGAVE 16.

1. Kontanter i kassa »	414,20
2. I banken »	800,—
3. Vi kjøper diverse redskaper kontant for »	126,50
4. Vi selger på kred. til Wilh. Olsen, hummer og fisk for »	116,50
og diverse jordbruksprodukter for »	84,30
5. Vi utsteder en egenveksel ordre Hålands Sparebank »	3.000,—
Beløpet anføres på vår konto i banken. (Vekselen utstedes på 2 mdr. dato).	
6. Vi kjøper en motorbåt for kr. 2.400,— og betaler med sjekk.	
7. Vi selger a konto til Wilhelm Olsen, salt fisk for »	316,30
8. Vi setter inn i banken »	300,—
9. Div. rep. på båten — kr. 38,50 betales med sjekk.	
10. Solgt fersk fisk for kr. 21,60 kontant.	
11. Byttet 50 teiner til oss mot fisk for »	130,—
12. Vi trekker en 3 mdrs. veksel (utstedes) for vårt tilgodehavende hos Wilh. Olsen. Olsen aksepterer, og vi diskonterer papiret i banken, og betaler i disk. og stempel kontant med kr. 5,30. Vekselbeløpet føres på konto.	

Dagbok og kontobok gjøres opp.

SVAR PÅ SPØRSMÅL

1. *Hva er en veksel?*

En veksel er en skriftlig forpliktelse til å betale et beløp ved forevisning eller en bestemt tid senere. I stedet for å betale et beløp med kontanter, kan vi gi kreditor en veksel for beløpet. Vi skriver da enten ut en

2. *egenveksel,*

som vi i dagligtale også benevner «solaveksel», fordi den aldri kan utstedes i mer enn ett eksempler. I egenveksel lyder teksten: «Jeg (eller vi) betaler denne veksel. . .» Eller vi kan gi kreditor vår

3. *aksept.*

Da har kreditor «trukket en tratte på» oss, og vi «aksepterer hans tratte» ved å skrive navnet vårt «i signatur» tvers over vekselens forside. Vi kan dessuten betale kreditor ved å

4. *endossere* (overdra ved endossement) en veksel som vi har fått fra en annen.

Den som overdrar, kalles *endossent*. Den som får vekselen overdratt til seg, kalles *endossator*. Vi sier at endossenten er *vekselforpliktet* overfor sine ettermenn på vekselen. Men han har *vekselrett* mot sine *formenn* på vekselen.

5. *Veksel til egen ordre*

er en veksel hvori utstederen sier: «Betalt denne veksel til *meg*» (eller till oss). Trassenten (utstederen) og remittenten (han som skal ha pengene) blir med andre ord samme vekselperson. Den som skal betale en veksel, kalles *trassat*. Når trassaten har akseptert vekselen kalles han *akseptant*.

6. *En veksel må inneholde:*

Sted og dato for utstedelsen, -
benevnelsen «veksel» i selve teksten,
forfallstid,
remittentens navn,
betalingssted (som oftest trassatens),
trassatens navn (og bosted),
trassentens underskrift (i signatur).

Mangler vekselen en eller flere av disse «vesentlig bestanddeler», gjelder den etter loven ikke som veksel, men som alminnelig gjeldsbrev eller anvisning.

«Uvesentlige bestanddeler» er:

«Topping» det vil si man skriver øverst på vekselen betalingssted og forfallsdato. (Gjerne med rødt blekk).

«Ordreklausul», det vil si uttrykket «eller ordre», hvorved vekselieren får rett til å overdra vekselen videre. Står det «ikke til ordre», kalles det «rektaklausul», og vekselen kalles da «rektaveksel». «Valutaklausul» (f. eks. «Valuta i varer») forteller *hvorfor remittenten har fått vekselen fra trassenten*. I vekslar til egen ordre er valutaklausulen overflødig.

«og føres til regning» (dekningsklausul), hvorved trassenten oppfordrer trassaten til å debitere ham (trassenten) i trassatens bøker.

Advisklausulen. Skriver trassenten «if. advis», forteller han derved trassaten at han ikke bør akseptere vekselen uten å ha fått underretning om utstedelsen.

«Uten advis» betyr at der ikke behøves noen slik underretning. *Vekselnummer* angir den utstedte veksels nummer i *trassentens* vekselbok.

7. Aval

vil si at en utenforstående ved sin underskrift garanterer for at vekselen vil bli innfridd. Avalisten («forloveren») er fullt ut vekselforpliktet. Er intet spesielt nevnt, er det *trassenten* avalisten garanterer for.

8. *En veksel må forevises til betaling* senest 2 virkedager etter forfallsdag. «Avista vekslar» må forevises til betaling innen ett år fra utstedelsen.

9. *Blir vekselen ikke betalt ved forfall*, eller blir den ikke akseptert (når aksept er forutsetningen) eller blir ikke hele vekselbeløpet akseptert eller betalt, *opptas protest*. Opptar vekselieren ikke protest i disse tilfellene, taper han vekselretten mot trassenten og endossentene.

Protest opptas i byene hos byfogden (eller hos den som varetar byfogdens gjøremål), på landet hos lensmannen. Han kalles «notarius publicus».

Vekselen leveres til notarius publicus, som så sammen med et vidne går til vekselkyldneren og anmoder om betaling. Blir så vekselen ikke betalt, opptas protest (som føres inn i «notarialprotokollen»). Dessuten anføres på veksels baksida at den er blitt protestert. Protestdokument (en avskrift av notarialprotokollen) skrives ut, påklebes stempelmerker svarende til protestgebyret og er dermed vekselierens bevis overfor sine formenn på vekselen at han forgjeves har søkt veksels honorering.

Protestdokumentet danner grunnlaget for regress. Protestgebyret er kr. 5.— for vekslar på kr. 2.000,— og mindre. Kr. 10,— for større beløp.

10. *Notifikasjon*

vil si at vekseleieren gir sin formann på vekselen (samt trassenten) meddelelse om protesten av vekselen. Vekseleierens notifikasjon må gis senest 4 virkedager etter protestdagen. Notifikasjon sendes så videre, fra endossator til endossent, senest 2 virkedager etter mottatt notifikasjon. Også avalist må underrettes. I stedet for skriftlig (eller muntlig) notifikasjon kan selve vekselen sendes (innen lovens frist).

11. *Regress* (erstatning på annen måte)

søkes så av vekseleieren hos endossentene eller hos andre veksel-skyldnere.

Regress kan også søkes før forfallsdag, hvis aksept nektes eller hvis trassaten er gått konkurs, eller hvis trassenten er gått konkurs før vekselen er forevist til aksept.

12. *Rekambioregning*

utsteder «regredienten» for sitt tilgodehavende, som er: Vekselsummen, protestgebyr, $\frac{1}{3}$ % provisjon av vekselsummen, 6 % renter av vekselsummen fra forfallsdag til betalingsdag, samt porto og andre eventuelle utgifter.

Regressaten (som betaler rekambioregningen), får utlevert veksel og protestdokumentet og kan hos en av sin formenn (som regel den nærmeste) kreve godtgjort rekambioregningens sum pluss $\frac{1}{3}$ % provisjon og pluss sine eventuelle omkostninger. Inndras denne fordring ved en ny veksel, kalles denne veksel

13. *rekambioveksel* («motveksel»)

som alltid må være betalbar ved forevisning og som må være trukket direkte på regressaten, betalbar på regressatens bosted. Den inkluderer rekambioregningens beløp foruten meglergebyr og stempelavgift for motvekselen.

14. *Stempel*

skal betales av alle vekslere. Også duplikater og kopier som benyttes særskilt. Stempelmerket klebes på selve vekselen (ikke som ved omsetning av obligasjoner og aksjer, hvor det klebes på slutteddelen). Straks det er påklebet, skal det «kasseres», det vil si det overstemples eller påføres navn og dato. Alle vekselpersoner er ansvarlige for stempelingen, (som imidlertid som regel blir foretatt av den bank hvor vekselen diskonteres).

15. *Vekselfornyelse*.

Når vi aksepterer en veksel, er forutsetningen som regel at vekselen ved forfall skal kunne fornyes etter betaling av et mindre avdrag. 10 % avdrag er ikke ualminnelig. Men det kommer selvsagt an på. Ved fornyelsen betaler altså trassaten et avdrag, samtidig som han aksepterer for restbeløpet. Ved oppgjøret får han så utlevert den gamle aksepten i kvittert stand. Også fornyelsesvekselen påføres stempel, som er $\frac{1}{2}$ ‰/00 av vekselbeløpet, forhøyet til de avrundete satser som står i stempeltabellen).

16. *Vekselprosess.*

Har vekseleieren ikke fått vekselen innfridd på forfallsdag, kan han anlegge vekselprosess mot hvilken som helst av sine formenn (forutsatt at han ikke har fått vanlig regresskrav oppfylt).

Grunnen til vekselsens store utbredelse er ikke minst den strenge og hurtige rettergangsordning for misligholdte vekslar. Noen mekling i forlikrådet (som ved behandling av alminnelige gjeldssaker) er ikke nødvendig. Man henvender seg direkte til herreds- eller byretten, som kan avsi dom. Derfra kan avgjørelsen påankes til overetten eller direkte til høyesterett.

I vekselsaken kan innstevnte innkalles med «aftenvarsel» (1 dags varsel) når han bor innen distriktet. Vekselsaken blir også behandlet i rettsferiene. Dom avsis innen 3 dager og eksekusjon kan avholdes 3 dager etter dommens forkynnelse.

17. *Eksekusjon.*

Etter en domsavsigelse (rettskjennelse) kan saksøkeren få avholdt eksekusjon. Det vil si ved namsmannens (på landet lensmannens) bistand tiltvinger han seg fullbyrdelse av dommen ved ervervelse av rettspant (utleggspant) i debtors eiendeler. Disse kan så selges ved offentlig auksjon, dersom debitor fremdeles unnlater å betale.

18. *Sjekk (sjekk, check)*

er en slags avistaratte på den bank vi har penger i, eller hvor vi har kassakreditt. Også sjekken er underkastet sine spesielle lovbestemmelser, som blant annet sier:

Sjekken skal inneholde benevnelsen «sjekk», en ubetinget anmodning om å betale en bestemt pengesum, navnet på trassatbanken, angivelse av stedet hvor betaling skal skje, angivelse av dag og sted for sjekkens utstedelse, samt underskrift av den som utsteder. En sjekk kan endosseres. Hvis den da ikke i teksten inneholder forbud mot endossement.

19. *Innen 20 — tyve — dager*

etter utstedelsen skal sjekken forevises til betaling. Men selv om den er datert med en dato som enno ikke er kommet, plikter banken å betale den ved forevisning.

20. *Blir ikke sjekken innfridd*

kan sjekk-innehaveren søke regress hos den eller de ansvarlige. Sjekken må da protesteres innen forevisningsfristens utløp, eller senest virkedagen etter. Sjekkinnehaveren skal da gi siste endossent og utstederen notifikasjon (meddelelse) om den manglende betaling senest 4 virkedager etter protestdagen.

21. *Skriver vi ut en sjekk uten å ha dekning for den i banken, kan vi straffes med bøter eller med fengsel inntil 3 måneder. Det samme gjelder når vi «tilbakekaller» en utlevert sjekk.*

22. *Krysset sjekk*

er en sjekk hvor der tvers over forsiden er anbrakt 2 parallele (røde) streker (alminnelig krysset) eller hvor en bestemt banks navn er angitt (spesielt krysset). En slik krysset sjekk skal trassatbanken bare betale til en annen bank eller til en av sine kjente kunder. Trassenten eller sjekkeieren kan krysse en sjekk eller forandre alminnelig krysning til spesiell krysning. Men ingen kan med rettsvirkning stryke ut en krysning.

23. *Anvisning*

er en skriftlig oppfordring fra A til B om å utbetale et beløp til C. Anvisningen er ikke underkastet sjekklovens bestemmelser.

24. *Vekselobligasjon.*

er et lånepapir med lettere regler for inndrivelse enn vanlig for pengefordringer.

Erik Moe akter å låne kr. 7.000,— i Sparebanken mot en 4 måneders vekselobligasjon. Som endossenter (kausjonister) skaffer han B, C og D. Vekselobligasjonen skrives ut. Erik Moe går bort i Sparebanken og får utbetalt kr. 7.000,—, men må betale forskuddsrente (diskonto) av kr. 7.000,— i de 4 kommende måneder. Det blir etter 5 % p. a. kr. 116,67. Dessuten må han betale stempel (siden beløpet er høyere enn kr. 5.000,—), og etter ½ pro mille blir det kr. 3,50. Tilsammen kr. 120,17. Med andre ord Erik Moe får utbetalt i banken kr. 7.000,— minus kr. 120,17. *Det blir kr. 6.879,83.* Mens han altså skylder banken kr. 7.000,—.

25. *Ved forfall 4 måneder senere*

skriver han ut nytt papir. Denne gang på kr. 7.000,— minus avdrag (f. eks. 10 % avdrag av opprinnelig beløp = kr. 700,—): kr. 6.300,—. Han får igjen B, C og D til å «skrive på», og går i banken med oppgjøret:

Han betaler til banken kr. 700,— plus 5% diskonto i 4 nye måneder av kr. 6.300,— plus stempel av kr. 7.000,— (6.300,— forhøyet til nærmeste tusen): kr. 3,50. Tilsammen kr. 805,17. Samtidig leverer han til banken det nye papiret (vekselobl. på kr. 6.300,—) og får det gamle papiret utlevert i kvittert stand.

På samme måte skriver han ut ved hver fornyelse et nytt papir og betaler avdrag og renter og eventuelt stempel.

26. *Stempelfri*

er vekselobligasjonsgjelden så snart beløpet kommer ned i kr. 5.000,— eller mindre.

27. *Kommer Erik Moe for sent*

med avdrag og renter beregner banken etterskuddsrente. Denne ligger som regel ½ % høyere enn diskontoen. Den kan beregnes enten av vekselobligasjonsrestgjelden pr. siste termindag i tiden fra termindag til betalingsdag. I dette tilfelle *forandres* termindagene. I stedet for hittil å være f. eks. 3/4 og 3/8 og 3/12 blir de heretter 11/4, 11/8 og 11/12.

48. *Assuranseselskapet er kun erstatningspliktig*
hvis skaden utgjør mer enn 3 % av forsikringssummen
begrensning i erstatningsplikten kalles franchise.
49. *Abandon* (uttales abangdong)
vil si at forsikringsselskapet når skaden er total — i
erstatning mot å få utlevert den skadete gjenstand.
50. *Imaginær fortjeneste:*
Når vi forsikrer et vareparti, kan vi legge 10 % til v.
og forsikre summen.
51. *Totalforsikring:*
vil si at forsikringssummen er lik verdien. I motset
snakker vi om overforsikring og underforsikring.
forsikring har selskapet ikke erstatningsplikt for mer
kelig forsikringsverdi. Ved underforsikring får i
tageren bare utbetalt en forholdsvis del av skaden
en vare verd kr. 10.000,— og vi forsikrer den til
7.000,—, får vi en skade på kr. 2.000,— bare utbe
2.000,— (er lik kr. 1.400,—. For resten av skaden i
står som selvassurandører.
52. *Forsikring på første risiko.*
I dette tilfelle betaler forsikringsselskapet skaden helt
den ikke er større enn forsikringssummen.
53. *Ristorno*
snakker vi om når en tegnet forsikring blir helt eller de
lert og forsikringstageren får premien helt eller
bakebetalt.
54. *Kontrakt*
er en overenskomst mellom to eller flere parter. En
gjensidig bebyrdende når den pålegger begge part
telser. Skal bare den ene part yte noe, sier vi at kon
ensidig bebyrdende.
55. *Kontrakter bør være skriftlige.*
En muntlig kontrakt er like gyldig som den skriftlige
ikke tilrådes. Dessuten *kreves* skriftlig kontrakt når
der ektepakt, testamenter samt enhver kontrakt
tingleses. Videre for kontrakt mellom husmann
mellom mester og læregutt og mellom reder og de
hyre.
56. *Ektepakt*
er overenskomst mellom ektefeller om særøie, helt el
Etter opprettelsen skal den leses opp for ektefelle
dertegnes av disse i overvær av 2 vitner. Den ska
tingleses og innføres i ektepaktregistret for å få r
telse mot tredjemann. Utskrift av ektepaktregistre
res i Norsk Lysingsblad.

57. *Myndig*
er enhver som har fylt 21 år og som ikke er umyndiggjort.
58. *Umyndig*
er en som på grunn av åndssvakhet, sinnsykdom, drukkenskap etc. ikke kan dra omsorg for gods og eiendom. Det samme gjelder blinde. I enkelte tilfelle kan fattigunderstøttede umyndiggjøres.
59. *Umyndiggjørelse*
besørges av vergemålsretten, som oppnevner en verge.
60. *Mindreårig*
er en som ikke har fylt 21 år. Han er «myndig under kurator» fra sitt 18. til sitt 21. år.
61. *En umyndig kan ikke slutte en kontrakt.*
En slik inngått kontrakt kalles «ugild».
62. *Makebytte*
vil si bytte. Ofte med tillegg av penger fra den ene part.
63. *Handelsbrev*
er det offentliges bevitnelse for at man har rett til å drive handel. Det utstedes i byer og ladesteder av politimester eller annen politiembetsmann. På landet av lensmannen.
64. *Varer som ikke krever handelsbrev er:*
Produkter fra hage- og jordbruk, torv, levende dyr, slakt, tillaget mat, egg, melk, fløte, natursmør, ost, bakervarer, mineralvann, bensin, kull, koks, ved, sjokolade, fisk (hermetikk unntatt), aviser og tidsskrifter. En del av disse varer må dog selges fra fast utsalgssted.
Frihandlere med fast utsalgssted må melde handelen til politiet. Avgift ved meldingen er kr. 5,—.
65. *Omførselshandel*
er salg ved omreisende. Den krever næringsbrev som utferdiges av politiet.
Til omførselshandel regnes også salg fra gate, brygge og andre offentlige steder.
66. *S. E. & O.*
er forkortelse for Salvo errore et omissione, og betyr: med forbehold av feil og forglemmelser.
67. *N. N.*
betyr «nomen nescio»: Navnet ukjent. (Eller «nomen nominandum»: «Det navn som skal nevnes»). Settes istedenfor en bestemt adressats navn.

68. *c/o* på baksiden av konvolutten betyr «care of». «Under adresse». Anbefales ikke brukt. Vi setter i steden Avs. (avsender).
69. *Kjøpekontrakt ved salg av fast eiendom*
er en skriftlig avtale mellom kjøper og selger, hvori selgeren binder seg til å overdra eiendomsretten til kjøperen så snart kjøperen har oppfylt de forpliktelser som nevnes.
70. *Håndpenger*
er det beløp kjøperen betaler straks ved kjøpekontraktens undertegnelse, som forskudd på kjøpesummen.
71. *Pantegjeld.*
Ved stiftelse av panterett if. overenskomst benyttes pantobligasjon eller skadesløsbrev. Pantobligasjonen må tinglese for å få rettsbeskyttelse mot tredjemann. Den som først får tinglest har førsterett (første prioritet). Betaler ikke debitor avdrag og renter i rett tid, kan pantehaveren ta eiendommen til brukelighet eller han kan selge den ved tvangsauksjon til dekning av gjelden. Panterett for skip registreres i skipsregistret. Sjøpant er alltid prioritert foran kontraktmessig pant.
72. *Skjøte*
er et overdragelsesdokument. Stempelgebyr betales *enten* av kjøpekontrakten *eller* av skjøtet. Skjøtet må tinglese.
73. *Registreringspliktig er:*
alle dampskip og motorskip som har en brutto bæreevne på minst 25 reg. tonn, og alle seilskip som har en brutto bæreevne på mer enn 50 reg. tonn.
74. *Skipsregistret føres av*
byfogden i kjøpstedene, av sorenskriveren på landet. (Unntatt Oslo, Kristiansand, Bergen og Trondheim, hvor pantebokførselen henhører under byskriveren og i Haugesund under skifteforvalteren).
75. *Registreres skal*
overdragelsen, og alle heftelser på skipet.
76. *D. U. S. betyr*
Datum ut supra. Datum som ovenfor.
77. *Pro rata (eller pro kvota).*
Ved pro rata ansvar kan kreditor bare søke hver kausjonist for hans del av gjelden. Motsatt:
78. *Solidarisk ansvar,*
hvor to eller flere kausjonister svarer «en for alle og alle for en». Her kan kreditor fordre hele gjelden betalt av hvilken som helst av kausjonistene.

79. *Når debitor betaler avdrag på et gjeldsbrev, må han sørge for at avdraget blir kvittert av på gjeldsbrevet.*
80. *Skadesløs overdragelse.*
Når debitor A har penger til gode av B, men skylder penger til C, kan A overdra til C sin fordring på B og garanterer samtidig for at fordringen blir innfridd.
81. *Når debitor ikke frivillig betaler sin gjeld,*
kan kreditor drive inn gjelden ved *tvang*. Han henvender seg til lensmann eller byfogd, som så har utleggspant i debitors eiendom. Pantet blir så solgt ved tvangsauksjon og kreditor får dekning for sitt tilgodehavende.
82. *Hvis der ikke er tvangsgrunnlag, kan der ikke tas utleggspant.*
Men foreligger der et gjeldsbrev hvori inndrivelse uten søksmål er godtatt, er det tilstrekkelig tvangsgrunnlag. Andre tvangsgrunnlag er dom, kjennelse, forlik, forelegg, krav som etter loven har utpantningsrett samt leiekontrakt.
83. *Foreldelse av fordringer.*
Fordringer som ikke er blitt erkjent av debitor innen en bestemt frist, bortfaller som foreldet. Betaling av avdrag er erkjennelse. Er intet særlig bestemt, er foreldelsesfristen 10 år. Etter 20 år foreldes: Fordringer på bank eller offentlig kasse hvor midler er innsatt. Fordring på livrente. Visse fordringer etter gjeldsbrev, utferdiget til ihendehaveren av stat eller kommune. I 3 år foreldes fordring på varer og løsøre, på skatt, renter, lønning, pensjon, underholdningsbidrag, føderåd, forsikringskrav. Er det for en gjeld utstedt gjeldsbrev, er fristen minst 10 år. Fristen regnes alltid fra fordringens forfall.
Får en ikke debitor til å erkjenne gjelden, kan foreldelsen brytes ved å innkalle ham for forliksrådet. Då påbegynnes ny foreldelsesfrist fra den dag forliksklage blir uttatt.
84. *Pantereitt*
kan ordnes ved overenskomst, ved rettens beslutning (retttspant), eller ved lovens bud.
Pantereitt for renter bortfaller 1 år etter forfall. Når det gjelder løsøre, skaffes rettsbeskyttelse mot tredjemann kun ved overlevering av det pantsatte løsøre.
Betales ikke lån eller renter i rett tid, kan det pantsatte løsøre selges ved tvangsauksjon.
Pantereitt i skip stiftes på samme måte som for fast eiendom. Pantereitt innføres da i skipsregistret.
85. *Tvangsauksjon*
avholdes av lensmann eller av namsrett (herreds- eller byrett). Avgitt bud må godtas av rekvirenten og må deretter stadfestes av retten. Det minste bud som kan stadfestes, er bud som dekker foranstående panthavere. Urimelig lave bud kan kun stadfestes ved tredje gangs tvangsauksjon.

86. *Utbringer pantet mer enn debtors gjeld,*
skal debitor ha det overskytende, etter at alle omkostninger ved tvangsinndrivelsen er dekket.
87. *Underpant*
vil si at pantsetteren beholder den pantsatte ting hos seg.
88. *Håndgitt pant*
er utlevert pant (til kreditor).
89. *Kausjon eller forløfte,*
kan ikke stilles av person under 21 år.
Kausjonen kan enten være «simpel», det vil si kausjonisten må bare betale når kreditor kan bevise at debitor ikke kan betale eller han ikke har noe som der kan tas utlegg i.
Selvskyldnerkausionisten må derimot betale uansett, når debitor ikke betaler på forfallsdagen selvom debitor *kan* betale.
Er intet annet nevnt er kausjonen «simpel». Selvskyldneransvar får kausjonisten bare hvis han uttrykkelig har kalt seg selvskyldnerkausionist eller hvis han har skrevet endossement på veksel eller vekselobligasjon.
Har flere kausjonert for samme forpliktelse, står de *solidarisk*. Kreditor kan da kreve hele gjelden betalt av den han måtte ønske. Kan en av kausjonistene ikke betale, blir hans del å utlikne på de andre.
Kausjonist som har betalt, har regressrett mot hovedskyldneren og mot de andre kausjonister.
90. *Akkord.*
Har en mann opparbeidet så stor gjeld at han vanskelig vil klare den, kan han henvende seg til sine kreditorer med søknad om akkord. Det vil si han ber kreditorene om å godta som full gjeldsdekning en prosentvis del av gjelden.
Akkord kan være underhåndsakkord eller akkord ved offentlig forhandling.
Under akkordforhandling forestår debitor selv sine anliggender under akkordstyrets tilsyn. (Ikke som under konkurs).
Debitor kommer med *akkordforslag*, som kreditorene så stemmer over.
Skal en akkord bli bindende må den stadfestes av retten.
Akkorden er bindende for alle kreditorer fra tiden før akkordforhandlingens åpning, hvis deres fordringer da ikke er prioritert i tilfelle konkurs eller sikret ved pant.
Ved akkord blir debitor (i motsetning til ved konkurs) kvitt den udekkete rest av gjelden.
91. *Konkurs.*
Gjelden må da enten være mer enn kr. 500,—. Debitor disponerer her ikke sine anliggende. Enhver som ikke ser seg i stand til å betale sin gjeld, kan forlange sitt bo tatt under konkurs-

behandling. En kreditor kan begjære en debtors bo tatt under konkursbehandling når debitor på en eller annen måte unndrar seg sin gjeld. Når det er godtgjort at debitor ikke kan betale sin gjeld. Når debitor har innstillet sine betalinger.

Etter at konkurs er åpnet, oppnevner skifteretten en bobestyrer og 2 medlemmer av bostyret (kreditorutvalget) til å representere kreditorene og til å vareta boets tarv. Til boets aktiva (konkursmassen) hører alt hva debitor eide ved konkursens åpning, og hvis det ikke er aksjeselskap: hva debitor senere erverver ved arv, giftermål, gave og annet. Hva debitor tjener ved sitt arbeid, kan kun inndras når det overstiger det til debtors og hans families underhold nødvendige.

Har debitor gitt vekk gaver i de siste 12 måneder før konkursen, kan det omstøtes av boet. Det samme gjelder betaling av gjeld med usedvanlige betalingsmidler 3 måneder før konkursen, betaling av ikke forfallene gjeld 3 måneder før pantstillelse for gjeld som ikke er stiftet ved selve pantstillelsen — 3 måneder før, gaver til ektefelle og barn 2 år før. Pante rett stiftet ved utleggsforretning eller avsetningsforretning omstøtes hvis tinglysning har funnet sted i de siste 3 måneder før konkursåpningen. Kreditorene må melde sine krav til skifteretten.

Boets egne kreditorer dekkes først (massekraft).

Prioriterte kreditorposter er: skatter, tvungen forsikringspremie, legers, dyrlegers, apotekers og jordmødres fordringer for siste år, skipsmannskapers og tjeneres lønn for de siste 9 måneder, arbeideres og personales lønn for de siste 2 måneder. Husleie for de siste 4 måneder. Konkurskyldneren blir (hvis det ikke er aksjeselskap) ikke kvitt den udekkete rest av sin gjeld slik som ved akkord. Gjelden foreldes imidlertid 10 år fra konkursens slutning.

92. *Aksjeselskap*

er et selskap med bestemt kapital, og hvor de enkelte deltakere bare «hefter» med sitt innskudd. Det må minst ha 3 deltakere (aksjonærer), aksjekapitalen må minst være kr. 3.000,—, hver aksje må minst være på kr. 10,— og må lyde på navn.

Det må ha «vedtekter». Høyeste myndighet er generalforsamlingen, som velger styre og representantskap.

Det må meldes til firmaregistret.

Aksjebrevet kan representere flere aksjer.

Aksjene skal nummereres og aksjebrevet må underskrives av minst 2 personer.

93. *Ansvarlig selskap.*

Her hefter deltakerne med hele sin formue. Det må meldes til firmaregistret og firmanavnet skal angi minst ett medlems navn, samt med tillegg. Eks.: Åsen & Co.

Deltakerne har solidarisk ansvar: De svarer «en for alle, og alle for en», for selskapets gjeld.

Er intet annet avtalt har hver enkelt deltaker rett til å slutte bindende avtaler (signatur). Det innbyrdes forhold mellom deltakerne bestemmes forøvrig i selskapskontrakten. Foreligger ingen annen avtale om fordeling av fortjenesten eller tapet, fordeles disse likt.

Enhver vesentlig forandring innen firmaet må meldes skriftlig til firmaregistret.

94. *Bygsel.*

Vil en bygge seg et hus eller få seg jord «til brukelighet», men ikke har råd til å kjøpe eller hvis eieren ikke vil selge, kan en «bygsele». Leie på et bestemt årsmål. «Bygselkontrakt», utskrives. Er intet avtalt om leieforholdets varighet, ansees det inngått på leiers og enkes livstid. Leier kan si opp til vanlig flyttetid (2 ganger om året).

Jordeier kan bare si opp hvis han blir husvill og han derfor selv vil bruke og bo på bortbygset jord.

Bygslingstiden kan også være 99 år, eller hvilket som helst antall år eier og leier blir enige om.

95. *Servitutt*

vil si rett til delvis bruk av en annens faste eiendom (positiv servitutt) eller rett til å hindre eieren i å foreta visse forføyninger på sin eiendom (negativ servitutt).

Positiv servitutt kan være jaktrett, vegrett, beiterett, strandrett. Negativ servitutt kan være at en eier forbys å anbringe illelukkende bedrift på sin jord.

Erhverves servitutt ved kontrakt, må den tinglese for å få rettsbeskyttelse.

96. *Sameie*

vil si at to eller flere eier en ting sammen. Hver enkelt har da bruksrett til tingen etter nærmere bestemmelser.

Hver sameier har dessuten i alminnelighet rett til å selge sin del, med forkjøpsrett for de andre sameiere. Disposisjon over hele tingen skjer etter overenskomst. Disposisjoner til tingens bevarelse betales av samtlige, med en forholdsvis del på hver.

Sameieren kan når som helst forlange sameiet oppløst, når det ikke fører til tap. Kan tingen ikke deles, kan den selges ved offentlig auksjon.

97. *Erstatning*

må etter norsk lov og rett alltid gå ut på penger. Erstatningspliktig er den som har forårsaket en skade ved rettsstridig handlemåte eller når han har handlet med forsett eller uakt-somhet. En mann er dessuten erstatningspliktig for skade forvoldt av hans tjenestefolk, dyr, automobil eller farlig bedrift osv.

98. *Hevd*

er ervervelse av eiendomsrett over en ting man har brukt i 20 år i den tro at man har vært rettmessig eier. Det gjelder både løsøre og fast eiendom.

Bruksrett over annen manns faste eiendom kan også hevdes ved utøvelse av bruksrett i 20 år og i god tro, men dette gjelder bare når brukeren har vært *eier* av eiendommen.

Rett til å gå, kjøre og retten til å drive kreaturer over annenmanns eiendom kan dessuten hevdes når bruken etterlater seg tydelige spor og den er eneste adkomst til vannforsyning, til veg eller liknende. Er eiendomsrett til fast eiendom ervervet ved hevd, kan eieren få dom så han kan få hjemmel til tinglysning.

Har eieren ikke hatt kjennskap til slik bruksrett og den ikke har vært utøvet i 20 år, kan han «hevde eiendommen fri» for annen manns bruksrett.

99. *Mortifikasjon*

vil si ved rettens hjelp å få kjent en sak «død og maktesløs». Er et dokument kommet bort, kan kreditor få det «mortifisert», så han kan kreve debitor. Først etter mortifikasjonen kan debitor betale til kreditor, da han ellers risikerer at en som eventuelt urettmessig har fått dokumentet i sin besittelse, kan komme med krav. Mortifikasjonen benyttes også når et kvittert gjeldsbrev er kommet vekk. Er en betalt pantobligasjon ikke kvittert, kan debitor få den mortifisert for å få den slettet av panterregistret. For mortifikasjon kreves i alminnelighet justisdepartementet bevilling.

100. *Hittegods* (ting vi finner) skal leveres til politiet eller lensmann, som kunngjør funnet. Blir tingen ikke hentet av eier innen 6 — seks — måneder fra kunngjørelsen, selges den ved offentlig auksjon. Finneren har da krav på $\frac{1}{3}$ av netto salgsbeløpet, mens $\frac{2}{3}$ tilfaller kommunekassen. (Blir tingen avhentet av eier, har finneren krav på vanlig finnerlønn).